

Sanctioning Iranian National Media Journalists in International Law (Original Research)

Zeinab Asqari *

(DOI) : 10.22066/CILAMAG.2023.707230

Date Received: 6 Jan.2023

Date Accepted: 23 Aug.2023

Abstract

While the efforts of human rights campaigns are aimed at increasing the protection of journalists and providing them with more effective guarantees, in an unprecedented action, several Iranian journalists, including Ali Rezvani, have been sanctioned by Western countries. Before this, Individuals taking part in military and nuclear activities and senior officials have been subjected to smart sanctions, but the recent decision of the U.S. Treasury Department, the EU, and Canada to sanction Iranian journalists has created a new debate in international human rights. In this research, the bases of international protection for journalists, whether independent or affiliated with governments are evaluated in the framework of human rights; then the legal bases of sanctioning Ali Rezvani and its legitimacy are studied based on his actions. According to the findings of the present article, this journalist's actions cannot be categorized as a "gross and systematic violation" of human rights. On the other hand, the prohibition of countermeasures against human rights and the teachings of the theory of labelling challenge the legitimacy of the imposed sanctions. The result of the research shows that these sanctions are not only in conflict with the fundamental human rights of individuals but also inconsistent with the inherent professional task of a journalist that is in the realm of freedom of information. It seems that these sanctions are based on personal grudges toward the activities of certain persons rather than on legal grounds.

Keywords

Sanctioning Journalists, Freedom of Expression, Countermeasures in Human Rights, Interrogator Journalists, Gross Violations of Human Rights

* Assistant Professor at the Department of Law, Azad University Sharhre-Qods Brance, Tehran, Iran, z.asqari@gmail.com

تحریم خبرنگاران رسانه ملی از منظر حقوق بین‌الملل (پژوهشی)

زینب اصغری *

(DOI) : 10.22066/CILAMAG.2023.707230

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱

چکیده

در دورانی که تلاش کمپین‌های حقوق بشری به افزایش حمایت از خبرنگاران و ارائه تضمین‌های قوی‌تر به ایشان معطوف است، در اقدامی بی‌سابقه، برخی خبرنگاران ایرانی از جمله علی رضوانی مشمول تحریم دولت‌های غربی شده‌اند. پیش از این، اشخاص مرتبط به فعالیت‌های نظامی، هسته‌ای و مقامات عالی‌رتبه با عناوینی نظیر «تحریم هوشمند»، هدف قرار گرفتند، اما تصمیم اخیر وزارت خزانه‌داری آمریکا، اتحادیه اروپا و دولت کانادا مبنی بر تحریم خبرنگاران ایرانی، بحث جدیدی را در حقوق بشر بین‌الملل باز کرده است. در این پژوهش، مبانی حمایت‌های بین‌المللی از خبرنگاران، اعم از مستقل یا وابسته به دولت، و مؤلفه‌های این حمایت در چارچوب حقوق بشر ارزیابی و سپس مبانی حقوقی اعمال تحریم علیه علی رضوانی و مشروعیت آن با توجه به عملکرد او مطالعه می‌شود. بنا بر داده‌های پژوهش حاضر، اقدامات این خبرنگار در قالب «نقض فاحش و نظام‌مند» حقوق بشر قابل دسته‌بندی نیست و از طرفی اقتضائات منع اقدامات متقابل و تلافی‌جویی در حقوق بشر و آموزه‌های نظریه منع برچسب‌زنی و بدنام‌سازی، مشروعیت تحریم‌های اعمال شده را مخدوش می‌کند. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که این تحریم‌ها نه تنها با حقوق اولیه بشری افراد در تضاد است بلکه با وظیفه ذاتی خبرنگاری که در قلمرو آزادی گردش اطلاعات قرار دارد نیز ناهماهنگ است. به نظر، اعمال این تحریم‌ها بیش از آنکه برحسب مبانی حقوقی توجیه‌پذیر باشد، بنا بر کینه‌ورزی شخصی نسبت به عملکرد اشخاص خاص و تلاش برای متوقف کردن ایشان قابل توجیه است؛ چه اینکه چنین پایه‌های حقوقی برای این اقدامات، به مثابه زلزله‌ای بر اندام حقوق بشر و آزادی گردش اطلاعات خواهد بود.

واژگان کلیدی

تحریم خبرنگاران، آزادی بیان، اقدامات متقابل در حقوق بشر، بازجو خبرنگار، نقض فاحش حقوق بشر

مقدمه

تحریم به‌عنوان ابزار برای وادار کردن دولت‌ها به فرمانبری از تعهدات بین‌المللی در منشور ملل متحد به رسمیت شناخته شده و به‌عنوان جایگزین توسل به زور نظامی از دیرباز نیز سابقه دارد؛ اما در مناسبات جدید بین‌المللی و در ناکارآمدی تحریم‌های سنتی نسبت به برخی گروه‌های تروریستی که انتساب آن به دولت یا دولت‌های مشخص دشوار بوده است، مفهوم «تحریم‌های هوشمند»^۱ شکل گرفته است.^۲ هدف این تحریم‌ها ابتدا متوقف کردن و مجازات اشخاص بوده است که از یک طرف به شدت امنیت بین‌المللی را به خطر انداخته‌اند و از طرف دیگر نمی‌توان اقداماتشان را به دولت مشخصی منتسب کرد. اما در بستر زمان، دایره تحریم اشخاص حقیقی به بازیگران غیردولتی محدود نمانده و به اشخاص عالی‌رتبه نظامی و امنیتی کشورها تسری پیدا کرده است. چالش اصلی در برابر اعمال این تحریم‌ها، نقض حق دادرسی عادلانه است. اشخاص بدون آنکه در محکمه‌ای منصفانه محاکمه شده و فرصت دفاع داشته باشند، قربانی تصمیمات یکجانبه نهادهای سیاسی می‌شوند و از حق‌های ابتدایی نظیر حق بر تردد و مسافرت، تجارت و حق بر اموال خود محروم می‌شوند.

در سال‌های گذشته، تعداد قابل توجهی از مقامات و کارمندان جمهوری اسلامی ایران از سوی شورای امنیت، اتحادیه اروپا و دولت‌هایی نظیر امریکا، موضوع تحریم‌های مالی و مسافرتی قرار گرفته‌اند، در حالی که این اشخاص در قالب مأمور دولتی ادای تکلیف کرده‌اند و از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی، اقداماتشان به دولت ایران منتسب است. از منظر فردی نیز پاسخگویی ایشان در قالب حقوق کیفری بین‌المللی و بعد از سپری شدن فرآیند دادرسی‌های حقوقی توجیه‌پذیر است، نه اتخاذ تصمیم‌های یک‌جانبه در نهادهایی که اساساً کارویژه سیاسی دارند.

در اقداماتی نوظهور، تحریم اشخاص حقیقی به خبرنگاران ایرانی رسیده است؛ اشخاصی که ظاهراً هیچ‌گونه ارتباط سازمانی با نهادهای امنیتی نداشته و صرفاً علاقه کاری ایشان به انعکاس اخبار سیاسی و امنیتی معطوف شده است.^۳ در شرایطی که بسیاری از خبرنگاران در جهان، از فقد تضمین‌های حرفه‌ای متأثر شده و انواع خطرهای جانی متوجه ایشان است، خبرنگارانی که در

۱. در یک تعریف کلی، تحریم‌های هوشمند (smart sanction) یا هدفمند به تحریم‌هایی گفته می‌شود که صرفاً نهادها، بخش‌ها، اشخاص یا افراد مشخص را پوشش می‌دهد تا آثار منفی آن به دیگر بخش‌های جامعه تسری نیابد. تحریم اشخاص حقیقی که مستقیماً مسئول عمل متخلفانه قلمداد می‌شوند، یکی از انواع تحریم‌های هوشمند است. برای مطالعه در این موضوع، ن.ک:

Daniel W. Drezner. "How Smart Are Smart Sanctions?" *International Studies Review* 5, 1 (2003): 107-110.

۲. George A. Lopez, "In Defense of Smart Sanctions: A Response to Joy Gordon," *Ethics & International Affairs* 26, 1 (2012): 137.

۳. در این مقاله، فارغ از اینکه آیا خبرنگاران به‌ویژه خبرنگار مورد بحث، علی‌رضوانی با نهادهای امنیتی همکاری دارند یا خیر، مشروعیت تحریم آنان موضوع بحث و ارزیابی قرار می‌گیرد.

حوزه موضوعات سیاسی و امنیتی قلم می‌زنند، بیش از دیگران در معرض خطر هستند. در شرایطی که افکار عمومی بین‌المللی خواهان افزایش حمایت از خبرنگاران سیاسی است تا وقایعی مانند آنچه در مورد جمال خاشقچی رخ داده است، هرگز تکرار نشود، خبرنگارانی از ایران به اتهام پیگیری و انتشار اخبار سیاسی و امنیتی موضوع تحریم واقع می‌شوند.

علی رضوانی خبرنگار صدا و سیما ایران، که پیش از این پیشنهاد تحریم ایشان در پارلمان انگلیس خبرساز شده بود،^۴ از سوی وزارت خزانه‌داری آمریکا موضوع تحریم واقع شده است. در تصمیم وزارت خزانه‌داری آمریکا محور اصلی اعمال تحریم علیه این خبرنگار، همکاری با وزارت اطلاعات و حفاظت اطلاعات سپاه، مصاحبه با روح‌الله زم، اذیت و آزار یک فعال رسانه‌ای و بازجویی از کاووس سیدامامی ذکر شده است.^۵

دولت کانادا در ۲۰۲۲ فهرست اشخاصی حقیقی را که موضوع تحریم‌های این کشور هستند مرتباً افزایش داده است، از جمله در ۱۱ اکتبر علی رضوانی را به اتهام مشارکت در نقض فاحش و نظام‌مند حقوق بشر تحریم کرده است.^۶ اتحادیه اروپا نیز مورخ ۱۲ دسامبر ۲۰۲۲ وی را به همراه اشخاص دیگر به فهرست تحریم‌های خود افزوده است. در این تصمیم، در توصیف علی رضوانی آمده است: «وی گزارشگر^۷ رسانه جمهوری اسلامی ایران و گوینده و تهیه‌کننده خبر در برنامه شبانه ۲۰:۳۰ است. رسانه ملی ایران یک سازمان رسانه‌ای تحت کنترل دولت است که وظیفه انتشار اطلاعات حکومتی را عهده‌دار است. خبر شبانه ۲۰:۳۰ که از کانال ۲ پخش می‌شود، تحت اداره حکومت بوده و برنامه اصلی این رسانه در جهت تحقق دستور کار نیروهای امنیتی از جمله وزارت اطلاعات و حفاظت اطلاعات سپاه است. موارد مستند نشان می‌دهد این بخش خبری اعترافات اجباری را پخش می‌کند».^۸

در این مصوبات بدون استناد به دلایل کافی، علی رضوانی به اتهام همکاری با نهادهای امنیتی و اطلاعاتی در ایران به «نقض فاحش و نظام‌مند حقوق بشر»^۹ متهم و در نتیجه تحریم شده است. به نظر به کارگیری عبارت «نقض فاحش» راجع به شیوه فعالیت یک خبرنگار، دور از معنای حقوقی این اصطلاح است.

۴. کریس برابانت، نماینده پارلمان انگلیس در مذاکرات درون پارلمانی مورخ ۸ دسامبر ۲۰۲۱ پیشنهاد تحریم علی رضوانی را به‌عنوان عامل اصلی اخذ اعترافات اجباری مطرح کرد که با واکنش‌های متفاوت مواجه شد. قابل ذکر است به نظر این پیشنهاد در نهایت به وزارت خارجه انگلیس نرسیده و جنبه لازم‌الاجرا نیافته است.

۵. Department of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, federalregister.gov/d/2022-25301.

۶. https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relationsrelations_internationales/sanctions/consolidated-consolide.aspx?lang=eng, visited in 2023/7/14

۷. Reporter

۸. Official Journal of the European Union L 318 I, Volume 65, 12 December 2022.

۹. Gross And Systematic Human Rights Violations

در این پژوهش به این سؤال‌ها پرداخته می‌شود که مبانی حقوقی تحریم علی‌رضوانی، خبرنگار ایرانی چیست؟ مشروعیت این تحریم‌ها از منظر حقوق بین‌الملل بشر چگونه است؟ آیا اقدامات وی می‌تواند نقض گسترده حقوق بشر تلقی شود؟ آیا این تحریم‌ها با قاعده منع اقدامات متقابل در حقوق بشر بین‌الملل تعارض ندارد؟ آیا اعمال این تحریم‌ها و برچسب‌زنی به اشخاص تعیین شده که ممکن است خطرهای جانی و مالی برای ایشان به دنبال آورد، نقض کرامت انسانی و حقوق بنیادین بشر نیست؟

۱. تعریف مفاهیم

۱-۱. خبرنگار^{۱۰}

در بحث تحریم خبرنگاران، اولین چالش، فقد تعریف مورد اجماعی است که دامنه این شغل را متمایز و مشخص کند. در تعریف عمومی، خبرنگار شخصی است که برای یک خبرگزاری اعم از روزنامه، رادیو یا تلویزیون به جمع‌آوری خبر و تولید محتوا اشتغال دارد. فرهنگ کمبریج در تعریف خبرنگار آورده است: شخصی که برای یک روزنامه یا مجله، مقاله یا خبر می‌نویسد یا آن‌ها را در رادیو و تلویزیون منتشر می‌کند.^{۱۱}

در قوانین مدون ایران از جمله قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹ با وجود آنکه این شغل و برخی حمایت‌های آن به رسمیت شناخته شده است، تعریف دقیقی از «خبرنگار» نشده است. در قوانین ایالتی امریکا هرچند تعریف خبرنگار از ایالتی به ایالت دیگر از نظر واژه‌پردازی و عبارت‌های به‌کاررفته متفاوت است، به‌صورت کلی خبرنگار، شخصی تعریف شده است که به‌طور منظم به شغل جمع‌آوری یا نگارش اخبار برای عموم، یا ارائه آن به عموم از طریق یک سازمان خبری اشتغال دارد.^{۱۲}

در پیش‌نویس کنوانسیون ایمنی و استقلال خبرنگاران و پرسنل رسانه‌ای^{۱۳} که فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران^{۱۴} تدوین کرده است، اصطلاح «خبرنگار» یا «پرسنل رسانه» برای افرادی به کار می‌رود که به‌طور منظم یا حرفه‌ای به انتشار اطلاعات به مردم از طریق هر وسیله ارتباط جمعی اشتغال دارند، از جمله فیلمبرداران، عکاسان، پشتیبانی فنی، کارکنان، رانندگان، مترجمان، ویراستاران و ناشران.

10. Correspondent or Journalist

11. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/journalist>

12. Dominic Frost, "Who Is A Journalist? The Legal Definitions," *Press Freedom Policy Paper: The University of Queensland Is* (2021): 3.

13. International Convention on The Safety and Independence of Journalists and Other Media Professionals

14. International Federation of Journalists

۲-۱. حق آزادی بیان و آزادی گردش اطلاعات

حق آزادی بیان، آزادی گردش اطلاعات و دسترسی به اطلاعات که در متون سنتی حقوق بشری مورد تأکید قرار گرفته است، به بخشی از بنیان دموکراسی تبدیل شده است، تا آنجا که امروزه ارزیابی شدت و ضعف یک ساختار دموکراتیک، با کمیت و کیفیت دسترسی شهروندان به اطلاعات، ارتباط مستقیم دارد.^{۱۵} ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸^{۱۶} مقرر کرده است «هر کس حق آزادی عقیده و بیان دارد؛ این حق شامل آزادی داشتن عقیده بدون دخالت و تفتیش عقیده، دریافت و انتقال اطلاعات و ایده‌ها از هر طریق و رسانه و فارغ از مرزها است». گستردگی دایره تعریف حق آزادی بیان، بسیاری از آنچه را که برای فعالیت خبرنگاران ضروری است به ایشان اعطا می‌کند. حق بر انتشار روزنامه‌ها، ممنوعیت سانسور، آزادی دسترسی و گردش اطلاعات در دل این حق قابل تعریف است. شایسته تأکید است، اهمیت آزادی بیان تا آنجاست که در ۱۹۴۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، این حق را سنگ بنای تمام آزادی‌هایی دانسته است که سازمان ملل بر آن متمرکز است.^{۱۷} در معاهدات متعدد سازمان ملل متحد از جمله میثاق حقوق مدنی و سیاسی،^{۱۸} میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی،^{۱۹} کنوانسیون بین‌الملل حذف تمامی اشکال تبعیض نژادی^{۲۰} و کنوانسیون حقوق کودک،^{۲۱} این حق پذیرفته شده است. در کنوانسیون‌های منطقه‌ای نظیر کنوانسیون امریکایی حقوق بشر^{۲۲} و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^{۲۳} نیز این حق به رسمیت شناخته شده است.

۳-۱. بازجو خبرنگار

این اصطلاح در دایره‌المعارف‌های رایج حقوقی وجود نداشته و تعریف قابل استنادی از آن ارائه نشده و به نظر برای اولین بار توسط رسانه‌های فارسی‌زبان خارج از ایران و جهت توصیف خبرنگاران مشخصی از بخش خبر ۳۰:۲۰ خلق شده است که اخبار تنش‌برانگیز سیاسی-امنیتی

15. Freedom of Expression as a Human Right, Briefing Note Series on Freedom of Expression, Centre for Law and Democracy International Media Support, (2014): 1.

16. Universal Declaration of Human Rights, adopted by the United Nations General Assembly, 10 December 1948.

17. Dominika Bychawska-Siniarska, *Protecting the Right to Freedom of Expression Under the European Convention on Human Rights; A handbook for legal practitioners* (Strasbourg: Council of Europe, 2017), 115.

18. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)

19. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)

20. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination

21. Convention on the Rights of the Child

22. American Convention on Human Rights

23. European Convention on Human Rights

را دنبال و در این حوزه تولید محتوا کرده‌اند.^{۲۴} از خبرنگارانی که قربانی اصلی این برچسب‌زنی شده‌اند، علی رضوانی است که ابتدا در کانال تلگرامی *آمدنیوز* چنین نسبتی به وی داده شده و متعاقباً برخی دیگر کنشگران سیاسی مخالف حکومت جمهوری اسلامی نیز وی را چنین خوانده‌اند. در ادبیات رایج این رسانه‌ها، عبارت بازجو خبرنگار،^{۲۵} بیشتر برای اشاره به خبرنگارانی استفاده می‌شود که ظن همکاری آنان با نهادهای امنیتی و اطلاعاتی می‌رود. این اصطلاح عیناً ترجمه شده و برای اولین بار در تصمیم وزارت خزانه‌داری آمریکا به‌عنوان سند رسمی منعکس شده است.^{۲۶} اما در سند تحریم اتحادیه اروپا از به‌کارگیری این واژه پرهیز شده و علی رضوانی به‌عنوان گزارشگر و گوینده خبر معرفی شده است.^{۲۷}

۴-۱. منشور اخلاقی خبرنگاری

اصولی که خبرنگاران در تهیه و ارائه خبر باید به آن پایبند باشند ممکن است در نظام‌های حقوقی مختلف متفاوت باشد. در کشورهای اسکاندیناوی، اروپایی و آمریکایی، اصل آزادی بیان در جایگاه نخست قرار داشته و احترام به حریم خصوصی جایگاه ثانویه می‌یابد، در حالی که در کشورهای آسیایی، احترام به حریم خصوصی و اجتناب از توهین و افترا ارزش کلیدی‌تری محسوب می‌شود. در حالی که اصولی مانند احترام به حریم خصوصی، انصاف، حقیقت‌گویی، عدم سرقت ادبی، مسئولیت اجتماعی، احترام به مالکیت معنوی، عینیت و دقت و احترام به اقلیت‌ها در اغلب منشورهای اخلاقی خبرنگاری در کشورهای غربی موضوع تأکید واقع شده است، معمولاً اصولی نظیر حفظ عفت عمومی و احترام به هویت ملی و دینی، پرهیز از خشونت، صداقت و رازداری و پرهیز از افترا و تهمت در کشورهای شرقی به فهرست اصول اخلاقی خبرنگاری افزوده می‌شود.^{۲۸}

به‌عنوان نمونه در کد رفتاری اخلاق حرفه‌ای خبرنگاران انگلستان آمده است، هر خبرنگاری از حق آزادی بیان و حق عموم بر آگاه‌شدن دفاع می‌کند، درستی و دقت اطلاعات را تضمین می‌کند، تمام تلاش خود را برای اصلاح اشتباهات زبان‌بار انجام می‌دهد، بین نظر و واقعیت تفکیک قائل می‌شود، در حریم شخصی دیگران ورود نمی‌کند مگر جهت دنبال کردن یک منفعت عمومی، از هویت منابع خبری خود محافظت می‌کند، در برابر تهدید یا هر تلاش دیگری برای

24. https://www.radiofarda.com/a/f4_interrogator_journalist_iran_tv_prisoners/30349316.html

25. Interrogator Journalists

26. Department Of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, federalregister.gov/d/2022-25301

27. Official Journal of the European Union L 318 I, Volume 65, 12 December 2022.

28. ن.ک: صدیقه بیران، هادی خانیکی و محبوبه آطاهریان، «منشور اخلاق حرفه‌ای در رسانه‌ها»، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری ۱۰، ۴ (۱۳۹۴).

تحریر اخبار مقاومت می‌کند، محتوایی تولید نمی‌کند که منتهی به تنفرزایی یا تبعیض بر حسب سن، جنس، نژاد، رنگ، وضعیت حقوقی، معلولیت، گرایش جنسی و عقیده شود و در نهایت، رضایت مخاطب هنگام مصاحبه با او را اخذ کرده و از سرقت ادبی نیز پرهیز می‌کند.^{۲۹} کدهای رفتاری، خبرنگاران حرفه‌ای را وامی‌دارد در جمع‌آوری، انعکاس و تفسیر داده‌ها دقیق و شجاع باشند؛ حق آگاهی عمومی را دنبال کنند، از صحت اطلاعاتی که منتشر می‌کنند مطلع شده و در برابر آن پاسخگو باشند، آسیب‌های احتمالی به دیگرانی را که از انتشار خبر متحمل ضرر می‌شوند به حداقل برسانند، حریم شخصی افراد عادی را در نظر بگیرند، شفافیت داشته باشند و در صورت وقوع اشتباه، اعتراف کرده و در صدد اصلاح آن برآیند.

۵-۱. تحریم

ماده ۴۱ منشور ملل متحد مقرر داشته است، شورای امنیت می‌تواند از اعضای ملل متحد مثلاً بخواهد تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی، دریایی، هوایی، پستی و سیاسی را در برابر یک کشور قطع کنند. این اقدامات که امروزه در ادبیات حقوقی فارسی با واژه تحریم شناخته می‌شود در قالب منشور ملل متحد صرفاً با تجویز شورای امنیت و جهت رفع تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی علیه دولت خاطی مجاز است. اما در رویه امروز جامعه بین‌المللی به این چارچوب محدود نمانده است؛ اولاً تحریم‌های خودسرانه و یکجانبه بدون تصویب شورای امنیت توسط کشورهای غربی بسیار اعمال می‌شود. ثانیاً به مقابله با تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی نیز متوقف نشده است، بلکه به دیگر دلایل از جمله نقض حقوق بشر نیز اعمال می‌شود. اما عجیب‌تر آن است که به اقدامات تنبیهی علیه دولت‌ها خلاصه نشده است، بلکه به اشخاص حقیقی نیز تسری یافته است.

تحریم اشخاص حقیقی با این توجیه رواج یافته است که وقتی تحریم علیه یک دولت اعمال می‌شود، شهروندان آن نیز متأثر می‌شوند، اما با هوشمندسازی تحریم‌ها به جای «دولت‌های مسئول»، «مسئولان دولتی» هدف گرفته شده و بدون آنکه شهروندان قربانی آثار ناخواسته تحریم شوند، مسئولان دولتی مجازات می‌شوند.^{۳۰} با وجود مزایایی که برای تحریم علیه اشخاص ذکر می‌شود، منتقدان به آثار منفی این اقدامات توجه دارند؛ از جمله اینکه این تحریم‌ها ممکن است با حق بر تردد، حق بر مالکیت، حق دسترسی به عدالت و دادرسی منصفانه، حق مصونیت دیپلماتیک و دیگر انواع مصونیت‌های مورد قبول حقوق بین‌الملل در تعارض باشد. حقوق

29. The code of conduct, the main principles of UK and Irish journalism, 1936.

۳۰. سید یاسر ضیایی و علیرضا محمدی مطلق، «تحریم اشخاص حقیقی از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر تحریم برخی اتباع ایرانی»، مجله حقوقی دادگستری، ۷۸، ۸۸ (۱۳۹۳): ۱۴۷.

بین‌الملل به صورت سنتی مجازات تحریم را علیه دولت‌ها پیش‌بینی کرده است، چرا که دولت‌ها قابل تعقیب کیفری نیستند. در نقطهٔ مقابل، اشخاص حقیقی در نهادهای قضایی اعم از داخلی و بین‌المللی قابلیت پیگرد کیفری دارند. بنابراین اعمال تحریم علیه اشخاص که مستقیماً از جانب نهادهای سیاسی اعمال می‌شود، نه تنها تضعیف سازوکارهای قضایی است، بلکه حق افراد را برای دفاع و دادرسی عادلانه نادیده می‌گیرد.

۲. مبانی حقوقی حمایت از خبرنگاران

می‌توان مبانی حمایت از خبرنگاران را در دو شاخهٔ حقوق بشردوستانه و حقوق بشر جستجو کرد. در حقوق بشردوستانه عمدتاً مصونیت جانی و فیزیکی خبرنگاران از حمله‌های نظامی طرف‌های متخاصم، مبانی حمایت را تشکیل می‌دهد، در حالی که در حقوق بشر، آزادی بیان و آزادی گردش اطلاعات، علت اصلی حمایت از خبرنگار تلقی می‌شود. وقتی خبرنگاران به اندازهٔ کافی موضوع حمایت قرار نگیرند یا قربانی ترس و تهدید شوند، حق جامعه برای مطلع شدن و اخذ اخبار از منابع متعدد از دست می‌رود.

حمایت از خبرنگاران، در کنوانسیون‌های حقوق بشردوستانه پایه‌ریزی شده است؛ آنجا که در جنگ‌ها طرف‌های درگیر ملزم شده‌اند نه تنها خبرنگاران آزاد،^{۳۱} بلکه خبرنگاران طرف متخاصم را نیز محترم دانسته و از حمله به ایشان پرهیز کنند. ماده ۱۳ کنوانسیون دوم لاهه ۱۸۹۹ در خصوص حقوق و عرف‌های جنگ زمینی، حقوق خبرنگاران جنگی را به رسمیت شناخته است. از منظر حقوق بشردوستانه، حتی رسانه‌های تبلیغاتی^{۳۲} (پروپاگاندا مدیا) که در خدمت یک طرف متخاصم هستند، نمی‌توانند هدف نظامی تلقی شوند، مگر آنکه به صورت مؤثر درگیر حملهٔ نظامی شوند.^{۳۳} پروتکل‌های اول الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو مصوب ۱۹۷۷ صراحتاً خبرنگاران جنگی را از اهداف نظامی خارج کرده و به این ترتیب، گام مهمی در تضمین امنیت خبرنگاران برداشته‌اند.

اما این تهدیدها محدود به آنانی نیست که در مناطق جنگی فعالیت کرده و اخبار منازعات مسلحانه را منعکس می‌کنند. در خارج از خط مقدم جنگ نیز تهدیدهایی متوجه خبرنگاران است که ضرورت حمایت حقوقی از آنان را مطرح می‌کند؛ خشونت‌های فیزیکی، آدم‌ربایی، قتل، ارباب

۳۱. خبرنگار آزاد که بعضاً به آنان خبرنگار یکجانبه نیز گفته می‌شود، به آن دسته از خبرنگاران اطلاق می‌شود که تابع نیروهای مسلح هیچ طرفی نیستند. ممکن است این خبرنگاران وابسته به یک خبرگزاری بوده یا مستقل باشند. نبود کارت خبرنگاری یا به‌همراه‌نداشتن آن، تأثیری در وضعیت حقوقی خبرنگاران آزاد ندارد. اما خبرنگاران جنگی کارت شناسایی دارند و وابستگی ایشان به یک طرف متخاصم به وسیلهٔ کارت هویتی اثبات می‌شود.

32. Propaganda media

33. Alexandre Balguy-Gallois, "The protection of journalists and news media personnel in areas of conflict." *International Review of the Red Cross* 86, 853 (2004): 38.

و آزار روانی و ... ممکن است توسط گروه‌ها و سازمان‌هایی انجام شود که خواهان انتشار یک خبر نیستند. بعضاً نیز دولت‌ها خبرنگاران را تحت تعقیب و مجازات قرار می‌دهند.

سازمان گزارشگران بدون مرز گزارش کرده است فقط در سال ۲۰۱۳، ۷۱ خبرنگار بابت شغل خود به قتل رسیده‌اند که بیش از ۹۰ درصد این جرایم بدون مجازات مانده است.^{۳۴} همه این خطرات این سؤال را مطرح می‌کند که آیا دولت‌ها و حقوق بین‌الملل نباید کارمندان رسانه‌ای را موضوع حمایت‌های خاص قرار داده و فضایی را فراهم کنند که چنین ریسک‌هایی کمتر شود؟ تهدید خبرنگاران صرفاً به عواقب فیزیکی و روانی علیه شخص ایشان منتهی نمی‌شود، بلکه در نهایت، حق دسترسی شهروندان به اطلاعات را محدود می‌کند. بنا بر گزارش گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد، بدون احترام به آزادی بیان، بخصوص آزادی رسانه، شهروند آگاه، فعال و متعهد قابل تصور نیست. حمله علیه خبرنگار، حمله علیه همه اصولی است که شفافیت و پاسخگویی اقتضا دارد. اقدامات علیه خبرنگاران، حق داشتن عقیده و مشارکت در مذاکرات عمومی را که بخش جدایی‌ناپذیر دموکراسی است نقض می‌کند.^{۳۵}

یونسکو تضمین ایمنی کارکنان رسانه‌ای را از جمله متضمن اجتناب از کشتن، آزار فیزیکی، توقیف خودسرانه و اعمال فشار حقوقی و اقتصادی دانسته است.^{۳۶} در قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوب ۲۰۱۹، در خصوص ایمنی خبرنگاران و مقابله با بی‌کیفری مقرر شده است، هرگونه ارعاب، آزار و اذیت، تهدید آنلاین و آفلاین و سایر اشکال خشونت علیه خبرنگاران محکوم شده است.

اتحادیه اروپا در ۲۰۲۲ نسبت به ایمنی خبرنگاران در کشورهای غیر عضو اتحادیه اعلام نگرانی کرده و وضعیت خبرنگاران را در بخشی از کشورهای در حال توسعه و کارآمدی آن‌ها را در تأمین حمایت کافی از خبرنگاران ارزیابی کرده است.^{۳۷}

قواعد لاهه جهت افزایش ایمنی خبرنگاران مصوب ۹ دسامبر ۲۰۲۰ که به ابتکار هلند و با امضای نمایندگان بیش از ۵۰ کشور از جمله امریکا و انگلیس تدوین شده است، عمیقاً نسبت به اعمال فشار حقوقی علیه کارکنان رسانه‌ای هشدار داده و خواهان تضمین مصونیت خبرنگاران در برابر ادای وظایف حرفه‌ای‌شان شده است.^{۳۸}

34. Reporters Without Borders, *71 Journalists were Killed in 2013*, (2013) <http://en.rsf.org/71-journalists-were-killed-in-2013-18-12-2013,45634.html>

35. Frank La Rue, *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, UNGA Human Rights Council, 20th Sess, Res A/HRC/20/17, 4 June 2012, at para 54.

36. *Ibid.*

37. Mitchell Tamsin, "Safety of journalists in non-EU countries: state and non-state protection mechanisms and the role of the EU" In-Depth Analysis Requested by the DROI Subcommittee (2022).

38. The Hague Commitment to increase the Safety of Journalists, on 9 December 2020.

در پیش‌نویس «کنوانسیون بین‌المللی ایمنی و استقلال خبرنگاران و دیگر کارکنان رسانه‌ای»، که بنا بر ماده ۱۹ میثاق حقوق مدنی و سیاسی تدوین شده است، نیاز به حمایت بیشتر از همه کارکنان رسانه و خبرنگاران مورد تأکید قرار گرفته است، به طوری که امنیت ملی یا مبارزه با تروریسم برای اعمال محدودیت‌های خودسرانه نسبت به ایشان مورد استناد قرار نگیرد.^{۳۹}

در سال‌های اخیر تلاش‌های بین‌المللی زیادی انجام شده است که حق فردی خبرنگاران از حق رسانه و خبرگزاری‌ها تفکیک شود.^{۴۰} این تمایز به نظر شایسته توجه است، به ویژه بعد از آنچه برای جمال خاشقچی، ستون‌نویس سیاسی سعودی رخ داد. او در آخرین مقاله خود که در واشنگتن‌پست منتشر شده بود نسبت به ضرورت حمایت بین‌المللی از خبرنگاران هشدار داده بود. مرگ وی هم‌زمان با ریاست جمهوری ترامپ بود که به شیوه‌ای دیگر خبرنگاران را مورد حمله قرار می‌داد. ترامپ خبرنگاران را دشمن مردم^{۴۱} خوانده و هر خبری را که با دائقه او سازگار نبود، فیک نیوز^{۴۲} می‌نامید.^{۴۳} موضع‌گیری‌های ترامپ و فضا سازی‌هایی که در زمان تصدی او علیه خبرنگاران انجام شد، جامعه بین‌المللی را برای افزایش حمایت از خبرنگاران هوشیارتر کرده است. علاوه بر میثاق حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ که سند لازم‌الاجرا است، ضرورت حمایت و تضمین ایمنی خبرنگاران در اسناد توصیه‌ای متعددی تکرار و تأکید شده است؛ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸،^{۴۴} نظریه تفسیری شماره ۳۴ در خصوص ماده ۱۹ میثاق حقوق مدنی سیاسی مصوب کمیته حقوق بشر ۲۰۱۱،^{۴۵} قطعنامه مصوب ۲۰۰۵ کمیسیون حقوق بشر ملل متحد با موضوع مقابله با بی‌کیفری،^{۴۶، ۴۷} قطعنامه شورای امنیت مصوب ۲۰۰۶،^{۴۸} قطعنامه شورای حقوق بشر در خصوص ایمنی خبرنگاران مصوب ۲۰۱۲،^{۴۹} قطعنامه مجمع عمومی ملل متحد در خصوص ایمنی خبرنگاران و موضوع مقابله با بی‌کیفری مصوب ۲۰۱۳،^{۵۰} قطعنامه شورای حقوق

39. International Convention on The Safety and Independence of Journalists and Other Media Professionals

40. Edward L. Carter, "Freedom of Journalism in International Human Rights . aw." *Communication Law and Policy* 25, 2 (2020): 6.

41. Enemy of the people

42. Fake News

43. Robert .. rr. Gutche, "Trupp and the Media." *Digital Journalism* 7, 10 (2018): 12.

44. UN - The Universal Declaration of Human Rights (1948).

45. General comment 34 on the article 19 of ICCPR (2011).

46. the Issue of Impunity به معافیت و فرار از مجازات اشخاص و به ویژه دولتمردانی اشاره دارد که نسبت به خبرنگاران خشونت روا می‌دارند. در واقع این اصطلاح به مبارزه با بی‌مجازات‌های خشونت‌های ارتكابی علیه خبرنگاران می‌پردازد.

47. UN Commission on Human Rights - Human Rights Resolution 2005/81: Impunity (2005)

48. UN Security Council - Resolution S/RES/1738 (2006)

49. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/21/12) on the Safety of Journalists (2012)

50. UN General Assembly Resolution (A/RES/68/163) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2013)

بشر در خصوص ایمنی خبرنگاران مصوب ۵۱،۲۰۱۴ قطعنامه مجمع عمومی ملل متحد در خصوص ایمنی خبرنگاران و موضوع مقابله با بی‌کیفری مصوب ۵۲،۲۰۱۴ قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد مصوب ۵۳،۲۰۱۵ قطعنامه مجمع عمومی در خصوص ایمنی خبرنگاران و موضوع مقابله با بی‌کیفری مصوب ۵۴،۲۰۱۵ قطعنامه شورای حقوق بشر در خصوص ایمنی خبرنگاران ۵۵،۲۰۱۶ قطعنامه مجمع عمومی ملل متحد در خصوص ایمنی خبرنگاران و موضوع مقابله با بی‌کیفری ۵۶،۲۰۱۷ قطعنامه شورای حقوق بشر در خصوص ایمنی خبرنگاران ۵۷،۲۰۱۸ قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در خصوص ایمنی خبرنگاران و موضوع مقابله با بی‌کیفری ۵۸،۲۰۱۹ قطعنامه مجمع عمومی ملل متحد با عنوان «اطلاعات در خدمت بشریت» ۵۹،۲۰۲۰ قطعنامه شورای حقوق بشر در خصوص ایمنی خبرنگاران ۶۰،۲۰۲۰ قطعنامه شورای حقوق بشر در خصوص ارتقاء، حمایت و بهره‌برداری از حقوق بشر در اینترنت ۲۰۲۱^{۶۱} صرفاً بخشی از اسنادی است که در ارکان سازمان ملل متحد به تصویب رسیده است. کثرت این مصوبات و تکرار سالانه این دغدغه‌ها در ارکان ذی‌ربط، در کنار ده‌ها مصوبه‌ای که در یونسکو و همچنین نهادهای غیردولتی در خصوص ضرورت تضمین ایمنی خبرنگاران به تصویب رسیده است،^{۶۲} دلالت بر

51. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/27/5) on the Safety of Journalists (2014)

52. UN General Assembly Resolution (A/RES/69/185) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2014)

53. UN Security Council Resolution S/RES/2222 (2015)

54. UN General Assembly Resolution (A/RES/70/162) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2015)

55. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/33/2) on the Safety of Journalists (2016)

56. UN General Assembly Resolution (A/C.3/72/L.35/Rev.1) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2017)

57. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/39/6) on the Safety of Journalists (2018)

58. UN General Assembly Resolution (A/RES/74/157) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2019)

59. UN General Assembly Resolution (A/RES/75/101) "Information in the Service of Humanity" (2020)

60. Human Rights Council Resolution (A/HRC/45/L.42/Rev.1) on the Safety of Journalists (2020)

61. Human Rights Council Resolution (A/HRC/47/L.22) on the promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet (2021)

۶۲. به‌عنوان مثال، اسناد زیر جالب توجه است:

UNESCO Resolution 29 on the Condemnation of Violence against Journalists adopted during the 29th General Conference (1997), UNESCO Resolution 53 adopted during the 36th General Conference (2011), UNESCO Resolution 39 on Strengthening UNESCO leadership in the implementation of the UN Plan of Action adopted during the 39th General Conference (2017), UNESCO Resolution 52 on Major Programme V - Communication and Information (2019), UNESCO 206th Executive Board Decision (206 EX/SR.7) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2019), UNESCO 2011th Executive Board Decision (211 EX/5.I.G) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2021), PDC Deciii on the Safety of ournalitts and the Iuue of Ipp unity (2020), UNOOOOs Riga Declaration on Better Reporting, Gender Equality and Media Safety in the Digital Age (2015), UN Special Rapporteurs for Freedom of Expression Joint Declaration on Challenges to Freedom of Expression in the Next Decade (2019)

شکل‌گیری حداقل معیارهای عرفی بین‌المللی در این حوزه دارد. محور اصلی این حمایت‌ها تلاش برای حفظ امنیت فیزیکی و روانی خبرنگاران و مقابله با بی‌کیفرماندن اشخاصی است که آنان را مورد آزار و ارباب قرار می‌دهند.

۳. مبانی حقوقی تحریم‌های اعمال‌شده و ارزیابی مشروعیت آن

آزادی چرخه اطلاعات و حمایت از خبرنگارانی که بار اصلی این رسالت را بر دوش دارند، همواره در کشورهای در حال توسعه با چالش مواجه است. نوع حکومت، بر قدرت آزادی عمل رسانه‌ها و چگونگی حمایت از خبرنگاران تأثیر مستقیم دارد. ممنوعیت فعالیت رسانه‌ها یا اعمال انواع محدودیت‌ها و مجازات‌ها بر خبرنگاران توسط حکومت‌های مستقر در خاورمیانه یا روسیه و چین، چندان دور از ذهن نیست؛ اما این اولین بار است که دولت‌های غربی در اقدامی رسمی مبادرت به تحریم خبرنگاران کرده‌اند. کشورهایی که رویه‌ها و اعمال یکجانبه آن‌ها در تفسیر محتوای معاهدات حقوق بشری نقش مهمی دارد، در مصوبات اخیر، نام خبرنگاران را به فهرست تحریم افزوده‌اند؛ اقدامی که می‌تواند تضمین حق آزادی بیان را با بحران مواجه کند.

۳-۱. مبانی حقوقی تحریم‌های اعمال‌شده

تحریم‌های مورد بحث توسط دولت کانادا، آمریکا و اتحادیه اروپا اعمال شده است. ابتدا به مبانی قانونی، نهاد صادرکننده و علت صدور آن‌ها پرداخته می‌شود.

الف. تحریم آمریکا

دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا (اوفک)^{۶۳} که صلاحیت ارزیابی و اجرای برنامه‌های تحریم اقتصادی و تجاری علیه کشورها و گروه‌های غیردولتی نظیر تروریست‌ها و قاچاقچیان مواد مخدر را عهده‌دار است، علی‌رضوانی را نیز به فهرست اشخاص تحریم‌شده افزوده است. تحریم‌های این دفتر از توقیف اموال تا محدودیت تجارت به منظور تحقق اهداف سیاست خارجی و امنیت ملی آمریکا اعمال می‌شود.

این دفتر مسئول شناسایی اشخاصی است که مطابق قوانین مصوب کنگره یا دستورهای اجرایی رئیس‌جمهور مستلزم تحریم هستند و بنابراین فهرستی از نام اشخاص حقیقی و شرکت‌هایی ارائه می‌دهد که فارغ از کشور محل اقامت‌شان مشمول تحریم بوده و شهروندان آمریکا از معامله با آن‌ها ممنوع و اموالشان توقیف است. شرکت‌هایی که این اشخاص بیش از ۵۰

درصد سهام آن را در اختیار داشته باشند، همین وضعیت را خواهند داشت.^{۶۴} در زمان تدوین این پژوهش، حدود ۶۴۰۰ نام در این فهرست قرار دارد.^{۶۵}

در تصمیم این وزارتخانه مورخ ۱۶ نوامبر ۲۰۲۲ و در ذیل نام علی رضوانی آمده است رسانه دولتی ایران، صدها مصاحبه تلویزیونی پخش کرده است که در آن افراد مجبور شده‌اند بگویند بستگان‌شان در اعتراضات به دست عوامل حکومتی کشته نشده‌اند، بلکه به دلایل تصادفی و نامرتب، جان خود را از دست داده‌اند. رسانه دولتی ایران با اعمال سانسور، مانع از جریان آزاد اطلاعات و حق آزادی بیان می‌شود و با نهادهای امنیتی همکاری می‌کند. در این تصمیم با برچسب‌زنی به دو خبرنگار ایرانی از جمله علی رضوانی با عنوان بازجو خبرنگار آمده است «وی با وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه در اخذ و پخش اعترافات اجباری همکاری داشته و در برنامه ۲۰:۳۰ نقش برجسته‌ای دارد. او در ۲۰۲۰ با روح‌الله زم مصاحبه کرد، در آزار و اذیت خانواده یک فعال ایرانی - امریکایی دست داشته و به‌عنوان بازجوی پرونده کاووس سیدامامی، فعال محیط‌زیست معرفی شده است».^{۶۶}

دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری امریکا به‌عنوان نهاد اجرایی، اطلاعاتی و مالی، برنامه‌ریزی و اجرای تحریم‌های اقتصادی را به منظور حمایت از اهداف امنیت ملی و سیاست خارجی امریکا عهده‌دار است. این دفتر در شرایط اضطراری و تحت فرمان رئیس جمهوری امریکا در مواردی که دولت‌ها، افراد یا سازمان‌ها، تهدیدی برای امنیت ملی امریکا محسوب می‌شوند، آن‌ها را به فهرست تحریم خود اضافه می‌کند.^{۶۷} بنابراین هرچند در متن مصوبه مذکور، پرداخته نشده است، توجه به اختیارات این نهاد، دلالت بر آن دارد که مبنای تحریم علی رضوانی، حمایت از سیاست خارجی امریکا و امنیت ملی این کشور بوده است.

در این مصوبه اشاره‌ای به قوانینی که عملکرد علی رضوانی مشمول نقض آن باشد، نشده است اما اختیارات / و فک در مورد تحریم اشخاص و نهادهای ایرانی از قوانین و دستورهای اجرایی متعدد و پیچیده‌ای منشأ می‌گیرد که از جمله می‌توان به قانون جامع تحریم‌ها، مسئول‌سازی و محروم‌سازی ایران،^{۶۸} دستور اجرایی شماره ۱۳۲۲۴ مورخ ۲۰۰۱/۹/۲۳ مبنی بر انسداد و توقیف دارایی افراد متهم به حمایت از تروریسم،^{۶۹} قانون حمایت از قربانیان قاچاق و

64. Specially Designated Nationals and Blocked Persons List (SDN).

65. <https://ofac.treasury.gov/specially-designated-nationals-and-blocked-persons-list-sdn-human-readable-lists>

66. Department Of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, federalregister.gov/d/2022-25301

67. محمدسجاد اسپری و حمیدرضا شیرزاد، «نقش کنگره و وزارت خزانه‌داری امریکا در اعمال تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران و تأثیر آن بر صنعت هواپیمایی»، فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی ۱۰، ۳۵ (۱۳۹۹): ۳۹.

68. 'Copp rehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act of 2010

69. Blocking Property and Prohibiting Transactions with Persons Who Commit, Threaten to Commit, or Support Terrorism, Executive Order 13224 of September 23, 2001.

خسونت^{۷۰} و دستور اجرایی شماره ۱۳۵۵۳ با موضوع توقیف اموال افراد مرتبط با نقض گسترده حقوق بشر توسط دولت ایران^{۷۱} توجه کرد.

ب. تحریم کانادا

دولت کانادا نام *علی رضوانی* را به فهرستی افزوده است که به «مقررات اقدامات اقتصادی ویژه (علیه ایران)»^{۷۲} ضمیمه شده است. این مقررات که خود پیرو «قانون اقدامات مالی ویژه»^{۷۳} و قانون «عدالت برای قربانیان مقامات خارجی فاسد»^{۷۴} تصویب شده است، وضعیت ایران را نقض فاحش صلح و امنیت بین‌المللی دانسته است که می‌تواند منتهی به بحران بین‌المللی شود. همچنین قانون عدالت برای قربانیان مقامات خارجی فاسد، اقدامات محدودکننده‌ای را برای آن دسته از اتباع خارجی مقرر می‌کند که مرتکب نقض گسترده حقوق بشر بین‌المللی شده‌اند.

بنابر این مقررات که اسامی مندرج در ضمیمه پیوست آن بارها افزوده شده است، اشخاصی که نام آن‌ها در این فهرست قرار می‌گیرد، از جمله فرماندهان ارشد سپاه، در اشاعه فعالیت‌های هسته‌ای ایران، تولید سلاح‌های کشتار جمعی و نقض گسترده و نظام‌مند حقوق بشر مؤثر هستند. حسب این مقررات، مرادوات مالی با این اشخاص برای هر کانادایی خارج از کانادا یا هر شخصی از قلمرو سرزمینی کانادا ممنوع شده است.

این ضمیمه شامل دسته‌بندی‌های مختلف از اشخاص حقیقی و حقوقی وابسته به دولت ایران است و نام *علی رضوانی* در جدول ۲،۱ آن آمده است که شامل مرتکبان نقض فاحش و گسترده حقوق بشر در ایران است.

ج. تحریم اتحادیه اروپا

در ۱۲ دسامبر ۲۰۲۲ اتحادیه اروپا حسب پیشنهاد نماینده ارشد امور خارجه و سیاست امنیتی اروپا، و بنابر معاهده عملکرد اتحادیه، اسامی جدیدی را به ضمیمه قطعنامه شماره ۳۵۹ مصوب ۲۰۱۱ مربوط به اتخاذ اقدامات محدودکننده علیه اشخاص ایرانی افزوده است. در این مصوبه خسونت مورد استفاده نیروهای امنیتی ایران برای مقابله با معترضین مسالمت‌آمیز که منتهی به قتل و جرح بسیار شده است، و برای پاسخگوسازی مسببان قتل مهسا/امینی و الزام مقامات

70. Victims Of Trafficking and Violence Protection Act Of 2000.

71. Designating Iranian Officials Responsible for or Complicit in Serious Human Rights Abuses, Executive Order 13553.

72. Special Economic Measures (Iran) Regulations ,SOR/2010-165, Registration 2010-07-22.

73. Special Economic Measures Act

74. Justice for Victims of Corrupt Foreign Officials Act (Sergei Magnitsky Law), S.C. 2017, c. 21, Assented to 2017-10-18.

ایرانی به تحقیقات شفاف و قابل وثوق و اعلام دقیق کشته‌شدگان و بازداشتی‌ها، آزادسازی تمامی معرضانی که دست به خشونت زده‌اند و تضمین دادرسی عادلانه برای همه بازداشت‌شدگان، و با ابراز نگرانی از قطعی گسترده اینترنت در ایران، اشخاص جدیدی موضوع تحریم قرار گرفته‌اند که نام علی رضوانی به‌عنوان گزارشگر برنامه خبری ۲۰:۳۰ در آن ذکر شده است.

قطعنامه شماره ۳۵۹، توقیف اموال و منابع اقتصادی اشخاصی را مقرر کرده است که مسئول نقض جدی حقوق بشر در ایران هستند، اشخاصی که در برخورد با اعتراضات مسالمت‌آمیز، خبرنگاران، فعالان حقوق بشر، دانشجویان و همه کسانی که به دنبال حقوق مشروع خود از جمله حق آزادی بیان هستند، مرتکب نقض فاحش حقوق بشر شده‌اند؛ همچنین اشخاصی که دادرسی عادلانه را نقض کرده و به شکنجه و رفتارهای تحقیرآمیز و غیرانسانی، اعدام‌های بی‌رویه، سنگسار، به‌دارآویختن نوجوانان و ... مبادرت می‌ورزند.

این قطعنامه تأکید کرده است حقوق بنیادین افراد را محترم دانسته و بنابراین اجرای آن باید بر اساس منشور حقوق بنیادین اتحادیه اروپا،^{۷۵} از جمله حق جبران خسارت مؤثر، دادرسی عادلانه و حفظ داده‌های شخصی انجام شود. همچنین مقادیر مالی لازم برای برطرف‌سازی نیازهای اولیه شخص و خانواده وی قابل توقیف نیست.^{۷۶}

قابل ذکر است قطعنامه شماره ۳۵۹، همچنین مستلزم اجرای قطعنامه شماره ۷۲۳۵ است که ممنوعیت ورود و تردد در کشورهای عضو اتحادیه را برای مرتکبان نقض فاحش و گسترده حقوق بشر در ایران پیش‌بینی کرده است.^{۷۸}

تحریم مسافرتی و مالی اشخاص تعیین‌شده عمدتاً به‌عنوان ابزاری برای تضمین حق آزادی بیان و از جمله حمایت از خبرنگاران در ایران مقرر شده است. بنابراین افزودن نام یک خبرنگار در ذیل اشخاص تحریم‌شده با هدف اساسی صدور آن تعارض دارد.

۲-۳. ارزیابی مشروعیت تحریم‌های اعمال‌شده

در ارزیابی مشروعیت تحریم‌های اعمال‌شده، اولین گام، تعریف خبرنگار است. آیا می‌توان علی رضوانی را خبرنگار دانست؟ دادگاه بین‌المللی حقوق بشر در نظر مشورتی ۱۳ نوامبر ۱۹۸۵ که توسط دولت کاستاریکا درخواست شد، و در تفسیر ماده ۱۳ کنوانسیون امریکایی حقوق بشر

75. Charter of Fundamental Rights of the European Union.

76. Council Regulation (EU) No 359/2011 of 12 April 2011 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities, and bodies in view of the situation in Iran.

77. Council Regulation (EU) No 235/2011 of 12 April 2011 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Iran.

78. تحریم‌های مسافرتی شامل استثنائاتی است. از جمله آن، اشخاصی است که به سازمان‌های بین‌المللی یا مقرهای سازمان ملل متحد سفر می‌کنند.

که ذیل آن حق آزادی بیان به رسمیت شناخته شده، محدودسازی تعریف خبرنگار به اشخاص دارای مجوز را مغایر با کنوانسیون دانسته و بیان داشته است محدودسازی دایره حمایت‌های ماده ۱۳ کنوانسیون به اشخاصی که از نهادهای ذی‌صلاح اخذ مجوز کرده‌اند قابل پذیرش نیست. طبق این نظر مشورتی نمی‌توان محدودیتی بر اخذ مجوز از نهادهای قانونی بر تعریف خبرنگار اعمال کرد و هر شخصی که به جمع‌آوری و تولید و انتشار اخبار می‌پردازد، داخل در تعریف خبرنگار بوده و مورد حمایت است.^{۷۹}

در ادبیات حقوق بشردوستانه، خبرنگاران به دو دسته تقسیم شده‌اند؛ خبرنگاران آزاد و خبرنگارانی که توسط طرف متخاصم حمایت می‌شوند. کنوانسیون‌های ژنو از هر دو دسته حمایت می‌کنند؛ یعنی خبرنگارانی که با اجازه و حمایت طرف متخاصم و جهت انعکاس اخبار جنگ در میدان‌های مخاصمات حاضر هستند، در حکم هدف غیرنظامی بوده و مانند خبرنگاران آزاد از مصونیت برخوردارند. فرض بر آن است که این خبرنگاران ضمن آنکه ممکن است بخشی از نیروهای مسلح طرف متخاصم باشند، مشارکت مستقیم در جنگ نداشته و صرفاً انتشار اطلاعات جنگ را بر عهده دارند. بنابراین حتی اگر شخصی عضو ارگان نظامی طرف متخاصم بوده اما کارویژه او در خط مقدم، تهیه و گردآوری اخبار باشد، از هدف نظامی به هدف غیرنظامی تبدیل می‌شود. طرف مقابل در صورتی می‌تواند حمله به چنین خبرنگاری را توجیه کند که این شخص لباس مشابه لباس نظامیان بپوشد، دوربین را مانند اسلحه در دست بگیرد، یا به اهداف نظامی به اندازه‌ای نزدیک شود که امکان تفکیک، سخت شود. صرفاً در چنین مواردی است که نمی‌توان از طرف‌های درگیر متوقع بود خبرنگاران جنگی را تشخیص داده و از حمله به آنان اجتناب کنند.^{۸۰} بنا بر نظر تفسیری کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، این حمایت‌ها حتی وقتی طرف متخاصم، گروه غیردولتی باشد نیز محفوظ است.^{۸۱} حتی در مبارزه با گروه‌های تروریستی نمی‌توان حداقل حقوق خبرنگاران جنگی را نادیده گرفت. مبارزه با طالبان به‌عنوان نمونه‌ای از مخاصمه مسلحانه بین‌المللی به هدف مبارزه با تروریسم و مبارزه با داعش به‌عنوان نمونه‌ای از مخاصمه غیربین‌المللی با تروریسم، مثال‌هایی را ارائه می‌دهد که همه طرف‌های درگیر برای رعایت اصول و قواعد حقوق بشردوستانه پاسخگو دانسته شده‌اند؛^{۸۲} یعنی در مبارزه‌ای که یک طرف آن به‌عنوان گروه تروریستی ممکن است به هیچ‌یک از قواعد حقوق بشردوستانه ملتزم نباشد، طرف‌های دولتی مکلف هستند این حداقل‌ها را که ناشی از کنوانسیون‌های ژنو، پروتکل‌های

79. Inter-American Court of Human Rights Advisory Opinion Oc-5/85 Of November 13, 1985.

80. Laura M.J. Fournier, "The Protection of Journalists in Armed Conflict," Thesis of Master of Laws, (Faculty of Law Ghent University Academic Year 2013-2014): 42-47.

81. *Ibid.*

82. *Ibid.*

الحاقی به آن و عرف بین‌المللی است، رعایت کند.

هرچند این تعاریف در حقوق بشردوستانه آمده است، می‌توان آن را به حقوق بشر و وضعیت غیرجنگی نیز تسری داد. با این فرض، حتی اگر *علی رضوانی* پرسنل نهاد نظامی و امنیتی بوده و رابطه‌ی استخدامی با چنین نهادهایی داشته باشد، نمی‌توان وی را از حمایت‌های حرفه‌ی خبرنگاری خارج کرد.

موضوع دیگر، ضمانت اجرای کدهای اخلاقی است که برای خبرنگاران تعریف می‌شود. نتیجه‌ی عدم رعایت اصول حرفه‌ای، خروج شخص از دایره‌ی شمول خبرنگاران و حمایت‌های قانونی آن نیست؛ بلکه بنا به مورد و حسب رأی نهادهای قضایی و انتظامی و ... می‌تواند جبران خسارت یا مجازات‌های کیفری و انتظامی باشد. اما نمی‌توان شخصی را به جهت جمع‌آوری، تولید و انتشار اخبار از دایره‌ی حمایت‌های قانونی خارج دانست و کارویژه‌ی او را نظامی یا امنیتی بازتعریف کرد.

در تشریح علت تحریم خبرنگار *علی رضوانی* آمده است «وی با نهادهای اطلاعاتی در ایران همکاری دارد»^{۸۴} اما بیان نشده است منظور از همکاری چیست و چه دلایلی همکاری وی با نهادهای اطلاعاتی را اثبات کرده است. وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه، خود دو نهاد مجزا با ساختار و عملکرد متفاوت هستند. او با کدام یک و دقیقاً چه همکاری دارد؟ آیا خبرنگاران از انعکاس مواضع نهادهای امنیتی ممنوع هستند؟ آیا منظور از بازجویی همان مصاحبه است؟ به نظر نمی‌رسد مصاحبه با اشخاص و انعکاس دیدگاه‌های ایشان فی‌نفسه نقض فاحش و گسترده‌ی حقوق بشر بوده و قابل مجازات باشد. بسیاری از خبرنگاران مشهور جهان، شهرت حرفه‌ای خود را مرهون مصاحبه با اشخاصی نظیر دیکتاتورها و سرکردگان گروه‌های تروریستی هستند و بابت این مصاحبه‌ها تحریم هم نشده‌اند.^{۸۴}

در ماه‌های اخیر با شروع جنگ اوکراین، مقامات اتحادیه‌ی اروپا و آمریکا و سازمان ملل متحد بارها اقدامات روسیه در محدودسازی رسانه‌ها را مغایر با حق آزادی بیان دانسته و آن را محکوم کرده‌اند.^{۸۵} اگر اقدامات روسیه در محدودکردن پخش برنامه‌های تلویزیونی که آن را مغایر با شرایط جنگی موجود دانسته، قابل نقد است، چگونه نه فقط تحریم رسانه‌ای ایران و مدیران تلویزیون ملی بلکه تحریم خبرنگاران ایرانی قابل توجیه است.

83. Department Of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, federalregister.gov/d/2022-25301

۸۴. پیتر برگن، خبرنگار بخش تحلیل امنیتی CNN است که اولین بار در ۱۹۹۷ با *سامه بن‌لادن* در افغانستان مصاحبه‌ای انجام داد که از این شبکه‌ی خبری پخش شد. *جان میلر*، خبرنگار وقت ABC NEWS نیز در ۱۹۹۸ در افغانستان با او مصاحبه‌ی خبرسازی انجام داد. جالب اینجاست که *جان میلر* علاوه بر اینکه خبرنگار و گوینده‌ی خبر بود، عضو ارشد پلیس و مقام امنیتی ضد تروریست نیز هست. شبکه‌ی *الجزیره*، مصاحبه‌های متعددی را با فرماندهان ارشد القاعده انجام داده است.

85. UN rights experts raise alarm over Russia's 'choking' media clampdown at home, UN News (Mar. 11, 2022), <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113762>

الف. نقض فاحش و نظام‌مند حقوق بشر

در مصوبات تحریمی مورد بحث، اتهام خبرنگاران ایرانی نقض فاحش و گسترده حقوق بشر عنوان شده است. حقوق بین‌الملل در تعریف اصطلاح «نقض فاحش» حقوق بشر، اجماعی ندارد. در دستورالعمل اتحادیه اروپا برای ریشه‌کن‌سازی بی‌مجازات‌ماندن نقض‌های جدی حقوق بشر، فهرستی از حق‌هایی ارائه شده است که نقض آن می‌تواند نقض جدی حقوق بشر قلمداد شود: حق بر حیات، منع شکنجه، ممنوعیت برده‌داری و کار اجباری، حق بر امنیت و حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی.^{۸۶}

در برخی دیدگاه‌ها، قتل از جمله اعدام خودسرانه، شکنجه، قتل عام، آپارتاید، تبعیض نژادی، ملی، قومی، زبانی یا مذهبی، ناپدیدشدن غیرارادی، بازداشت طولانی‌مدت خودسرانه، تبعید و انتقال اجباری جمعیت در زمره نقض فاحش و نظام‌مند حقوق بشر دسته‌بندی می‌شود.^{۸۷} در برخی اسناد^{۸۸} آمده است نقض فاحش ضرورتاً باید یکی از اقدامات زیر را شامل شود به شرط آنکه به صورت مکرر به‌عنوان بخشی از یک برنامه که توسط بازیگران دولتی یا غیردولتی تنظیم شده است، ارتکاب یابد بدون اینکه اقدامات قضایی مؤثر برای تحقیق و تعقیب مرتکبان انجام یابد؛ شکنجه و رفتارهای غیرانسانی، اعدام سریع و خودسرانه، ناپدیدشدن اجباری، آپارتاید، و تبعیض بر اساس جنس، نژاد، ملیت، قومیت، زبان، فرهنگ یا مذهب، قاچاق انسان یا برده‌داری، اشغال خارجی، تروریسم، فقدان حاکمیت قانون، منع دسترسی به آموزش و غذا.^{۸۹}

بنابر نظریه تفسیری کمیسیون حقوق بین‌الملل، در شرح ماده ۴۰ پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، دو معیار برای تشخیص نقض فاحش حقوق بشر معرفی شده است: اول، ماهیت حقوق نقض شده که آیا ناشی از قواعد الزام‌آور حقوق بین‌الملل است و دوم، شدت نقض. معیار کمیسیون که عمدتاً کیفی به نظر می‌رسد، بر ماهیت حقوقی که نقض شده و شیوه نقض آن تمرکز دارد.^{۹۰}

86. Eradicating impunity for serious human rights violations, Guidelines and reference texts, Directorate General of Human Rights and Rule of Law Council of Europe, Strasbourg, 2011.

87. Definition of Gross and Large-scale Violations of Human Rights as an International Crime, Comm. on Human Rights, Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Working Paper submitted by Mr. Stanislav Chemichenko in accordance with Sub-Comm. decision 1992/109, 14, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1993/10 (June 8, 1993).

۸۸. برای مثال، ن.ک:

South Africa, Promotion of National Unity and Reconciliation Act 1995 [Act 95-34, 26 July 1995. Art. 2, Part I, The Truth, Justice and Reconciliation Commission Bill, 2008; Report of the independent international commission of inquiry on the Syrian Arab Republic, UN doc. A/HRC/22/59, 5 February 2013, Summary

89. Takhmina Karioo va, "What aoo unts to 'a eerious violation of international human rights law'?: an analyiis of practice and experts opinion for the purpoe of the 2013 Arss Trade Treaty." *Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights Briefing*, 6 (2014): 33.

90. Roger-Claude Liwanga, "The Meaning of Gross Violation of Hunnn Right:: A Focus on International Tribunal" *Deciitions over the DRC Conflicts.* *Denver Journal of International Law & Policy* 44 (2015): 68.

در دیدگاه دیگری، نقض گسترده حقوق بشر باید چهار عنصر را در خود داشته باشد: عنصر کیفی، عنصر کمی، زمان و برنامه‌ریزی. منظور از عنصر کیفی که در نظریه تفسیری کمیسیون حقوق بین‌الملل نیز منعکس شده است، توجه به نوع حقوقی که نقض شده و شیوه نقض آن حائز ارزش است. آیا حقی که نقض شده است جزو حقوق قابل عدول^{۹۱} محسوب می‌شود یا خیر؟ اصطلاح نقض فاحش صرفاً در مورد نقض حقوق غیرقابل عدول مصداق دارد. حق حیات، منع شکنجه، منع بردگی و عطف به ماسبق نکردن قوانین کیفری در اسناد حقوق بشری جزو حقوق غیرقابل عدول محسوب می‌شوند.^{۹۲}

در مجموع، ارزیابی دیدگاه و رویه مراجع حقوق بشری مختلف نشان می‌دهد همان گونه که از معانی ظاهری کلمات انتظار می‌رود، هر مورد نقض حقوق بشر نمی‌تواند نقض فاحش حقوق بشر قلمداد شود؛ ماهیت حق، میزان نقض، وضعیت قربانیان، تأثیر نقض و عوامل متعدد دیگر در شکل‌گیری چنین مفهومی دخیل هستند. از طرفی واژه «نظام‌مند» معنای شدیدتری داشته و دایره محدودتری را پوشش می‌دهد. به عبارتی مواردی از نقض حقوق بشر ممکن است «جدی» یا «فاحش» باشد اما «نظام‌مند» یا «گسترده» نباشد.

وزارت خزانهداری آمریکا در شرح اقدامات علی رضوانی به مصاحبه با روح‌الله زم، بازجویی در پرونده کاووس سیدامامی و اذیت و آزار یک فعال مدنی اشاره کرده است. نام این فعال مدنی و چگونگی آزار وی ذکر نشده است اما به نظر، مصاحبه با خانواده خانم مسیح علی‌نژاد در ایران بدون رضایت مصاحبه‌شوندگان منظور است. این اقدامات به‌تنهایی نمی‌تواند نقض جدی و نظام‌مند حقوق بشر باشد. شیوه تعقیب و محاکمه معترضان سیاسی به سیاست‌گذاران قضایی و امنیتی مرتبط است نه به برنامه‌سازان تلویزیونی.

در رویه مراجع نظارتی حقوق بشر، اصل بر آن است که تعقیب و دادرسی، حسب قوانین شکلی و ماهوی نظام‌های ملی، عادلانه قلمداد می‌شود. مراجع بین‌المللی معمولاً فرآیند رسیدگی در نظام‌های ملی را محترم شمرده و آن را بی‌اعتبار یا غیرقانونی نمی‌دانند مگر تضمینات ابتدایی نظیر حق دسترسی به وکیل، حق اطلاع از اتهام، اصل برائت، منع شکنجه و ... آشکارا نقض شود.^{۹۳} این پژوهش به دنبال ارزیابی پرونده‌های زم و سیدامامی از منظر رعایت اصول دادرسی عادلانه نیست، اما چند نکته بدیهی است: اولاً نقض این حقوق در هیچ مرجع قضایی یا نظارتی داخلی یا بین‌المللی اثبات نشده است؛ ثانیاً حتی در صورت اثبات این موارد، علی رضوانی به‌عنوان

91. Derogable right

92. .. Hariharan & S. Tharika, "Gross Human Rights Violation – the Enforcement Challenge." *International Journal of Law Management and Humanities* 1, 5 (2018): 4.

93. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a Fair Trial, Council of Europe/European Court of Human Rights (2022): 87.

خبرنگار در آن نقشی نداشته است. مقام قضایی و ضابطان ذی‌ربط نسبت به چنین مواردی پاسخگو هستند نه شخصی که بعد از ختم دادرسی به‌عنوان گزارشگر تلویزیونی با متهم مصاحبه کرده است. حتی اگر مصاحبه بدون رضایت مصاحبه‌شونده انجام شده باشد، مبنای اجبار نه خبرنگار، که نهادهای قضایی و ضابطان آن بوده‌اند.

ب. منع اقدامات متقابل در حقوق بشر

در فقدان نهاد قضایی متمرکز در حقوق بین‌الملل، «تقابل» به مثابه ضمانت اجرا عمل کرده و مانع از تخلف طرف مقابل می‌شود زیرا هر تخلفی نقض تعهد را به‌صورت متقابل جایز و مشروع می‌کند. در غیاب ابردولتی سازماندهی‌شده، دولت زیان‌دیده می‌تواند در واکنش نسبت به نقض تعهد بین‌المللی دست به اقدامات متقابل بزند اما زمانی که پای نقض تعهدات حقوق بشری مطرح است، با توجه به موضوع و هدف این تعهدات که تسهیل بهره‌مندی انبای بشر از این حقوق است، توسل به اقدامات متقابل ممنوع است.^{۹۴} ضمانت اجرای تعهدات حقوق بشری با دیگر تعهدات حقوقی متفاوت است. در این تعهدات، تقابل حقوق و منافع در میان نیست که بتوان با حق حبس، یا اقدام متقابل یا معامله به مثل، ناقض را به انجام تعهدات خود وادار کرد. در بند (ب) و (ج) ماده ۵۰ پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها^{۹۵} و دیگر اسنادی که توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تدوین شده است،^{۹۶} همچنین در آرای دیوان بین‌المللی دادگستری، حق توسل به اقدامات متقابل برای زیان‌دیده پیش‌بینی شده است اما استثنائاتی وجود دارد. دیوان بین‌المللی دادگستری برخی از تعهدات حقوق بین‌الملل از جمله تعهدات اساسی حقوق بشری را تعهدات عام‌الشمول نامیده که همگان در حمایت از آن دارای منفعت هستند.^{۹۷}

مهم‌ترین خصیصه تعهدات حقوق بشری، غایت آن است که احترام به کرامت انسانی و حمایت از نوع بشر است و بنابراین «تقابل» حقوق و تعهدات مطرح نیست. ماده ۶۰ کنوانسیون وین حقوق معاهدات مقرر کرده است، نقض اساسی معاهده توسط یک طرف، طرف‌های دیگر را محق تعلیق یا خاتمه آن معاهده می‌کند، اما مقررات مربوط به حمایت از فرد انسانی که در معاهدات حقوق بشری و بشردوستانه درج شده‌اند از این قاعده مستثنا هستند. توجه به کارهای مقدماتی و مشروح مذاکرات

۹۴. سیدجمال سیفی و علی حسنخانی، «اقدامات متقابل در قبال تعهدات حقوق بشری»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ۱۹، ۵۶ (۱۳۹۶): ۳۴.

۹۵. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001.

۹۶. برای مثال، ن.ک:

Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations 1986, article 60-5.

۹۷. I.C.J. Reports, 1970, Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) (1962-1970), Second Phase, Judgment, I.C.J Reports 1970, paras. 33-34. Available at: <http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions.htm>

تصویب این ماده نشان می‌دهد در زمان تصویب این ماده، نماینده سوئیس خواستار ممنوعیت اقدامات تلافی‌جویانه علیه افراد مورد حمایت در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، کنوانسیون وضعیت پناهندگان، ممنوعیت برده‌داری، ممنوعیت نسل‌کشی و دیگر کنوانسیون‌های حمایت از حقوق بشر شد تا بدین وسیله نقض تعهد توسط دولت عضو، مانع از ورود آسیب به افراد دیگر شود.^{۹۸}

ماده ۵۰ پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها نیز مقرر کرده است بعضی از تعهدات نباید قربانی اقدامات متقابل شود، از جمله حقوق بشردوستانه، قواعد آمره، عدم تهدید و توسل به زور و حقوق بنیادین بشر. کمیسیون در نظریه تفسیری این ماده می‌آورد، تأثیرات اقداماتی که در برابر نقض حقوق بشر انجام می‌شود باید متوجه دولت مسئول باشد و نه افراد؛ و رویه‌هایی را که حتی پیامدهای غیرمستقیم بر اشخاص حقیقی می‌گذارد، ممنوع می‌کند.^{۹۹}

نمی‌توان نقض حقوق بشر را با نقض متقابل حقوق بشر پاسخ داد. به نظر می‌رسد از حیث تجویز اقدامات متقابل نمی‌توان قائل به تفکیک میان تعهدات حقوق بشری بود. چنین تفکیکی موجب تالی فاسد، تعلیق و نقض بخش مهمی از تعهدات حقوق بشری شده و به دولت‌های اقدام‌کننده اجازه می‌دهد به بهانه تخلف یک دولت در نقض تعهدات حقوق بشری، خود نیز مرتکب نقض حقوق بشر شوند. تفکیک تعهدات حقوق بشری و تجویز اعمال اقدامات متقابل در مورد دسته‌ای از آن‌ها با هدف و ماهیت حقوق بشر در تعارض است.^{۱۰۰}

دادگاه بین‌المللی حقوق بشر در این باره بیان داشته است، معاهدات حقوق بشری معاصر و به‌ویژه معاهده حقوق بشر امریکایی، برخلاف سایر معاهدات سنتی چندجانبه، متضمن تقابل به نفع دولت‌های عضو نیست. هر دولت با انعقاد معاهدات حقوق بشری، تعهداتی را نه در برابر دولت دیگر، بلکه در مقابل افراد می‌پذیرد.^{۱۰۱}

همچنین دیوان بین‌المللی دادگستری، سال ۱۹۵۱ در نظر مشورتی حق شرط بر کنوانسیون منع نسل‌کشی آورده است چنین معاهداتی دارای منفعت مشترک و عالی هستند که خارج از منفعت شخصی دولت‌ها یا تعادل قراردادی میان حقوق و تکالیف شکل می‌گیرد. دیوان اروپایی حقوق بشر نیز مکرر اعلام داشته است تعهدات حقوق بشری تابع رژیم مقابله نیست زیرا چنین تعهداتی مطلق بوده و به شیوه اجرای تعهد توسط طرف مقابل وابستگی ندارند.^{۱۰۲}

بر این اساس اولاً با این توجیه که دولت ایران حقوق بشر را نسبت به معترضان یا خبرنگاران

98. United Nations Conference on the Law of Treaties. Official Records, First session, third meeting of the Committee of the Whole, 18.

99. ILC Draft Articles on Responsibility of States for International Wrongful Acts, (2001).

100. Jansen Calamita, Sanctions, Countermeasures and Human Rights, Event Report, British Institute of International and Comparative Law (BIICL), 2014, p. 2.

101. The Effect of Reservations on Entry into Force of the American Convention on Human Rights, 1982, p. 29.

نقض می‌کند، نمی‌توان دست به اقدامات متقابل زد و تصمیماتی را اتخاذ کرد که مستقیم یا غیرمستقیم، اتباع حقیقی ایران را هدف قرار می‌دهد. ثانیاً نقض احتمالی حقوق زرم (یا دیگران به‌عنوان مصاحبه‌شونده) نقض حقوق مصاحبه‌کننده و اتخاذ اقدامات تلافی‌جویانه در برابر ایشان را توجیه نمی‌کند.

ج. منع برچسب‌زنی

یکی از نظریه‌های مطرح در حقوق کیفری امروز، نظریه برچسب‌زنی^{۱۰۳} است، که به‌عنوان رویکردی مناسب از دهه ۱۹۶۰ مورد استقبال گسترده قرار گرفته است و بنابر آن برچسب‌زدن به افراد یا گروه‌های خاص نه‌تنها می‌تواند آن‌ها را قربانی کند، بلکه بر رفتار ایشان نیز تأثیر می‌گذارد. در این دیدگاه، قربانی در مفهوم عام آن، هر شخصی است که از رهگذر مداخله در فرایند کیفری، چه متهم و بزه‌دیده باشد و چه شهود و خانواده طرفین، دچار آسیب از هر نوع آن می‌شود.^{۱۰۴} این نظریه ادعا می‌کند معرفی کردن فرد به‌عنوان خرابکار، ممکن است دیگران را به بدرفتاری و خشونت نسبت به او سوق دهد و در نتیجه افراد به دلیل برچسب یا «انگ» با تبعیض نسبت به خود مواجه شوند. بنابراین برچسب‌زدن با بدنام کردن فرد همراه است و با وارد آمدن برچسب منفی، نام فرد مورد نظر در معرض لکه‌دار شدن قرار می‌گیرد و دیگران در برابر او با توجه به برچسبی که به او زده شده است، واکنش نشان می‌دهند، بدون توجه به اینکه آن فرد در حقیقت امر چه رفتاری را انجام می‌دهد و قابلیت‌های مثبت کار او چیست. حتی ممکن است فرد به برچسب جدید خود اعتقاد پیدا کرده و هویت خود را متناسب با آن تغییر دهد. یک نتیجه عمده بدنام‌سازی آن است که افرادی که برچسب منفی خورده‌اند، آرامش خود را در همراهی با کسانی می‌یابند که به همان شکل، بیگانه قلمداد شده‌اند. هنگامی که افراد با برچسب‌های نامطلوب تعریف می‌شوند، اغلب در معرض مشکلات جدیدی قرار می‌گیرند که ناشی از واکنش‌های خود و دیگران به کلیشه‌های منفی است.^{۱۰۵} برچسب‌های منفی برخلاف برچسب‌های اجتماعی که دلالت از طبقه‌بندی اشخاص در یک فرهنگ یا طبقه خاص دارد، اسباب بدنامی می‌شوند، چرا که فرهنگ حاکم، تصاویر و کلیشه‌های خاص و منفی را به آن عنوان متصل می‌کند. امروزه اهمیت حفظ حقوق اساسی فرد در حقوق کیفری ماهوی و شکلی، برای هر کسی که

103. Labeling theory

۱۰۴. تهمینه شاهپوری، نبی‌اله غلامی و محمدمتین پارسا، «قربانی‌شناسی قضایی بر مبنای نظریه برچسب‌زنی و راهکارهای پیشگیری از آن»، مجله پژوهش‌های حقوقی ۴۲، ۱۹ (۱۳۹۹): ۲۷۲.

105. ón Gunnar Bernburg, "Labeling theory." In *Handbook on Crime and Deviance*, edited by Marvin D. Krohn, Alan Lizotte & Gina Penly Hall (New York: Springer, 2009), 187-207.

با نظام عدالت کیفری آشنا باشد غیرقابل انکار است.^{۱۰۶} منشور مگنا کارتا،^{۱۰۷} حق بر دادرسی منصفانه، اصل قانونی بودن جرم و مجازات و اصل تناسب را از نتایج حق بر آزادی معرفی می‌کند.^{۱۰۸} شاید حقوق بشر در هیچ حوزه دیگری به اندازه نظام عدالت کیفری تأثیرگذار نبوده باشد. در نظریه منع برچسب‌زنی که قویاً متأثر از ارزش‌های جهان‌شمول حقوق بشری است، ابزارهای بدنام‌کننده، ادراک‌های منفی فردی و اجتماعی را شکل می‌دهند که برخلاف آموزه‌های کرامت انسانی و حقوق بشری است. این دیدگاه، تأثیر قابل توجهی بر تصمیم‌سازی کارگزاران عدالت کیفری داشته و نظام کیفری را از برچسب‌زنی به سمت نگرش‌های حمایت‌محور حرکت داده است.^{۱۰۹} بر این اساس، مقابله با رفتارهای غیرقانونی و حقوق فردی اشخاص، اهمیتی پایاپای داشته و نباید قربانی یکدیگر شوند.

به نظر می‌توان آموزه‌های این مکتب را به فراتر از حقوق کیفری تسری داد. بدنام‌سازی غیرمستند یک خبرنگار با الصاق عناوین هیجانی مانند «بازجو-خبرنگار»^{۱۱۰} یا متهم‌سازی وی به همکاری با نهادهای امنیتی جهت شکنجه و آزار اشخاص، حتی از سوی خبرنگاران حرفه‌ای غیرهمسو پذیرفته نیست چه رسد به آنکه توسط دستگاه‌های دولتی و بین‌المللی نظیر دولت امریکا یا اتحادیه اروپا و در قالب دستورهای رسمی منتشر شود. گویا این دستگاه‌ها از اثرات مخرب انگ‌زنی رسمی بی‌اطلاع هستند. چنین اقداماتی نه تنها این خبرنگار را به تلاش برای اصلاح رویه‌های احتمالی غلط تشویق نمی‌کند، بلکه از یک طرف، بخشی از جامعه را نسبت به او خشمگین می‌کند، اسباب نفرت‌پراکنی می‌شود و روند عادی امور در محل کار یا سکونت وی را با اختلال مواجه می‌کند و از طرف دیگر ممکن است وی را به رفتار افراطی هدایت کند.

106. P;ee Hein Vrc Kepp en, "Intro.uction - Criiii al p11 idnd Human Right,,, In *Criminal Law and Human Rights, the International Library of Essays on Criminal Law*, (England: Ashgate, 2014), 357.

107. Magna Carta

۱۰۸. هرچند منشور مگنا کارتا، صرفاً برای حمایت از فتودال‌ها و بارون‌ها در مقابل پادشاه انگلیس وضع شده و افراد عادی و رعایا امکان استناد به آن را نداشته‌اند، نقش آن در شکل‌گیری قانون اساسی انگلستان غیرقابل انکار است. برای مطالعه در این مورد، ن.ک:

<https://www.archives.gov/files/press/press-kits/magna-carta/magna-carta-translation.pdf>

۱۰۹. در نظام قضایی ایران، تشکیل پلیس ویژه اطفال با رویکرد حمایتی، الزامی شدن تشکیل پرونده شخصیت برای متهم، تبدیل قرار مجرمیت به قرار جلب به دادرسی، دادرسی‌های اختصاری و تعویق صدور حکم بر مبنای اصل استثنابودن سلب آزادی، ارجاع امر به میانجیگری، جایگزین‌های بازداشت پیش از محکومیت، توسعه قرارهای تأمین کیفری و ... برخی از جلوه‌های تأثیرپذیری قانونگذار ایران از نظریه منع برچسب‌زنی است. برای مطالعه بیشتر، ن.ک:
تهمورث بشیریه و تهمینه شاپوری، «رویکرد نظام تقنینی دادرسی کیفری نوین ایران مبتنی بر نظریه برچسب‌زنی»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی* ۸۷، ۲۲ (۱۳۹۸): ۲۷۷.

۱۱۰. قطع نظر از اینکه رابطه با نهادهای امنیتی برای یک خبرنگار پسندیده است یا خیر، در جامعه ایران نگرش هراس‌آوری در این مورد وجود دارد.

بنابراین نفس این اقدامات، مغایر با کرامت انسانی و اصول اولیه حقوق بشر است. از طرف دیگر، جداکردن و بدنام‌سازی چند خبرنگار از تعداد بی‌شمار کارمندان بخش‌های سیاسی رسانه ملی یا حتی دیگر خبرنگاران و برنامه‌سازان ۲۰:۳۰ در مصوبات مورد بحث، مغایر با اصل منع تبعیض است که اقتضا دارد تمام اشخاص در شرایط مشابه، موضوع رفتار مشابه واقع شوند. علی رضوانی نه پایه‌گذار و نظریه‌پرداز این مصاحبه‌ها است، نه بیش از چند مورد، در این برنامه‌ها دیده شده است؛ برنامه‌هایی با محوریت پخش اقراریه متهمان که موافقان و مخالفان متعددی در ایران دارد، سابقه‌ای چند ده ساله داشته و حتی به پیش از تولد علی رضوانی برمی‌گردد.^{۱۱۱} در سال‌هایی که او خبرنگار ورزشی بود و هیچ ارتباطی به عالم سیاست نداشت، اعترافات بسیار جنجالی‌تری از تلویزیون ملی ایران پخش می‌شد که خبرنگاران و گزارشگران آن هیچ‌گاه مورد اتهام و برچسب‌های امنیتی قرار نگرفتند، کما اینکه اکنون نیز بسیاری دیگر در این حوزه مشغول فعالیت هستند. مبنای تفکیک یک اسم از دیگران چه بوده است؟^{۱۱۲}

د. مقابله با ارائه اطلاعات نادرست و پروپاگاندا

هرچند در مصوبات تحریمی مورد بحث اشاره‌ای نرفته است، آیا می‌توان به این دلیل که فعالیت برنامه شبانه ۲۰:۳۰ و به‌ویژه عملکرد علی رضوانی ارائه «اطلاعات نادرست»^{۱۱۳} پروپاگاندا یا «جوسازی تبلیغاتی هدفمند»^{۱۱۴} است، به اعمال تحریم مشروعیت بخشید؟ بعضاً رسانه ملی ایران به پروپاگاندا متهم شده و به این استناد، موضوع تحریم واقع می‌شود. در این ادعاها پخش اعترافات اجباری از تلویزیون ملی ایران، اصلی‌ترین عامل پروپاگاندا و نشر اطلاعات نادرست عنوان می‌شود.^{۱۱۵}

۱۱۱. به‌عنوان مثال می‌توان به اقرار تلویزیونی آقایان سیدمحمدکاظم شریعتمداری، صادق قطب‌زاده و سیدمهدی هاشمی در دهه ۶۰ شمسی اشاره کرد.

۱۱۲. ۱۳ مهرماه ۱۳۹۸ (حدود ده روز قبل از دستگیری روح‌الله زمر) طرح ناموفق «ممنوعیت ضبط و پخش اعترافات اشخاص از صداوسیما و دیگر رسانه‌های گروهی» به مجلس تقدیم شد. هدف از طرح، ممنوع‌سازی پخش اعترافات متهمان تا قبل از صدور حکم قطعی بوده است. چه بسا اگر آن طرح تصویب می‌شد، هیچ‌گاه برنامه «بدون تعارف با روح‌الله زمر» نیز ساخته نمی‌شد. در همان زمان بسیاری از حقوق‌دانان، پخش اعترافات متهمان را مغایر با موازین حقوقی ندانسته و آن را در مسیر شفاف‌سازی و ایجاد تنویر در افکار عمومی مفید ارزیابی کردند. اما استدلال مخالفان این بوده است که اولاً تا قبل از صدور حکم قطعی اصل بر برائت است و نمی‌توان اتهام اشخاص را رسانه‌ای کرد و ثانیاً اخذ اعتراف‌ها باید دور از هرگونه اکراه و اجبار انجام شود. بنابراین نمی‌توان موضوعی را که بحث آن فراتر از مدیران ارشد تلویزیون ملی، به سطوح کلان قانونگذاری راه پیدا کرده است به یک خبرنگار خاص تقلیل داده و وی را پاسخگو دانست. ن.ک:

https://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/1343254

113. Disinformation

114. Propaganda

115. Toby Dershowitz & Talia Katz, *Torture TV The Case for Sanctions on the Islamic Republic of Iran* 't it ate-Run Media, FDD Press, Foundation for Defense of Democracies Washington, DC, (2020): 9.

رسانه‌ها در انتشار خبر، آزادی مطلق ندارند؛ یکی از مهم‌ترین محدودیت‌هایی که برای فعالیت رسانه‌ها وجود دارد، بند ۲ ماده ۲۰ میثاق حقوق مدنی و سیاسی است که مقرر کرده است، هر گونه دعوت (ترغیب) به کینه (تنفر) ملی یا نژادی یا مذهبی که محرک تبعیض یا مخاصمه یا اعمال زور باشد، ممنوع است.

تلاش برای مقابله با اطلاعات نادرست و گزارش‌های غلطی که ممکن است تهدیدی علیه صلح و امنیت داخلی یا بین‌المللی باشد، امر جدیدی نیست^{۱۱۶} اما امروزه افزایش نا شمار انواع رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی و گسترش پلتفرم‌های پروپاگاندا-محور، کار را برای رسانه‌های حرفه‌ای سخت‌تر کرده و بار سنگین‌تری را بر دوش آنان می‌نهد. انتشار اطلاعات نادرست با محوسازی خط بین درست و غلط، اعتماد عمومی به خبرنگاری و نقش آن در یک ساختار دموکراتیک را تضعیف می‌کند.^{۱۱۷}

بنا بر معیارهای حقوق بین‌الملل، محدودیت بر حق آزادی بیان مجاز است اما نباید اصل این حق را به خطر اندازد. بند ۳ ماده ۱۹ میثاق مقرر کرده است این محدودیت‌ها باید توسط قانون و با بیانی به اندازه کافی دقیق و شفاف اعمال شود، و به منظور احترام به حیثیت دیگران و حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت یا اخلاق عمومی ضروری باشد.

بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، دامنه محدودیت‌های اصل آزادی بیان را، هم افزایش داده و هم با جزئیات بیشتری آورده است. در این مقرر، امنیت ملی، تمامیت ارضی، منع و جلوگیری از آشوب و جرم، حمایت از بهداشت یا اخلاق عمومی، حمایت از حیثیت و حقوق دیگران، منع و جلوگیری از افشای اطلاعات محرمانه یا حفظ اقتدار، صلاحیت و بی‌طرفی دستگاه قضائی به‌عنوان محدودیت‌های مشروع بر حق آزادی بیان ذکر شده است.

در ماده ۱۳ و ۱۴ کنوانسیون امریکایی حقوق بشر، احترام به حقوق یا حیثیت دیگران، حمایت از امنیت ملی، نظم عمومی یا بهداشت یا اخلاق عمومی، خط قرمز آزادی بیان دانسته شده است. همگی این استثنائات، مفاهیمی کلی و کشدار است که قابلیت تفسیر موسع و تعیین مصادق مختلف را دارد. این امر می‌تواند دست حکومت‌ها را در گسترش دامنه محدودیت، باز گذاشته و در نهایت، آزادی بیان را در تنگنا قرار دهد.^{۱۱۸}

به نظر، مبنای اصلی مشروعیت محدودسازی رسانه‌ها که در ایران نیز قویاً مورد استناد است، اقدام ضروری و متناسب برای حفظ «امنیت ملی» یک کشور است که باید بنا بر قانون اعمال شده،

116. Artmur Laroont, "The Present Status of Propaganda in International Law." *Law and Contemporary Problems* 31 (1966): 440.

117. oohn B. Whitton, "Hottile International Propaganda and International Law." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 398, 1 (2016): 5.

۱۱۸. سیدمحمد صادقی، علیرضا ناصری و مرتضی قاسم‌آبادی، «بررسی تطبیقی محدودیت‌های آزادی بیان در تلویزیون از منظر اسناد بین‌الملل حقوق بشر و حقوق موضوعه ایران»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی* ۵۲، ۱۸ (۱۳۹۵): ۱۶۷.

به اندازه کافی شفاف بوده و اقدامی متناسب و ضروری قلمداد شود.^{۱۱۹} کشورها می‌توانند فعالیت رسانه‌ها را به این دلیل که مغایر امنیت ملی‌شان است، محدود کنند. ضرورت حفظ امنیت ملی یا اخلاق عمومی حتی اقدام تعقیبی و کیفری علیه خبرنگاران را توجیه‌پذیر می‌کند.

حال اگر کشوری به صورت گسترده به نقض حقوق بشر مبادرت ورزیده و با استناد به حفظ امنیت ملی، رسانه‌های مخالف را سرکوب کند، چنین توجیهی مشروع به نظر نمی‌رسد. اما از طرف مقابل، این ادعا که یک کشور حقوق بشر را نقض کرده و رسانه‌ها را محدود می‌کند، تعارضی بالقوه با نظم و امنیت عمومی دیگر کشورها ندارد که به تحریم رسانه‌ای کشور خاطی مشروعیت بخشد، چه رسد به تحریم اشخاص حقیقی که فعالیت خبری دارند. چنین پاسخی بیشتر به اقدامات تلافی‌جویانه شبیه است تا مقابله با پروپاگاندا و نشر اطلاعات غلط.

اصول ژوهانسبورگ در خصوص «امنیت ملی، آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات» مقرر کرده است، «بیانات» تنها زمانی در قالب تهدید علیه امنیت ملی قابل شناسایی و مجازات است که به قصد خشونت قریب‌الوقوع بیان شود؛ احتمالاً چنین خشونت‌هایی را تحریک کند و ارتباطی مستقیم و فوری بین آن «بیانات» و خشونت مورد ادعا یا احتمال وقوع قریب‌الوقوع آن وجود داشته باشد.^{۱۲۰}

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد در نظریه تفسیری نظام حقوقی کامرون بیان داشته است: تعقیب و مجازات خبرنگاران به اتهام انتشار اخبار غلط، صرفاً به علت کذب بودن خبر، نقض آشکار ماده ۱۹ میثاق است.^{۱۲۱} در سال ۲۰۰۰ گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در خصوص ارتقا و حمایت حق آزادی عقیده و بیان، قویاً از تمامی کشورها خواسته است تضمین کنند جرایم مطبوعاتی در هیچ شرایطی با زندان قابل مجازات نباشند مگر آنکه شامل تبعیض نژادی یا دعوت به خشونت باشند.^{۱۲۲}

در اعلامیه مشترک در خصوص «آزادی بیان، فیک نیوز و پروپاگاندا» که در ۲۰۱۷ توسط نمایندگان کمیسیون امنیت اروپا، سازمان دولت‌های امریکایی، کمیسیون افریقایی بشر و مردم و گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در موضوع آزادی عقیده و بیان صادر شده، تأکید شده است رواج اطلاعات نادرست و پروپاگاندا آسیب‌های متعددی را به دنبال داشته و باید با آن مقابله

۱۱۹. در رویه عملی نیز بسیاری از دولت‌ها از جمله ایران، «حفظ امنیت ملی» را محدودیتی مشروع بر حق آزادی بیان می‌دانند.

120. Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information. Adopted on 1 October 1995. Principle 6, <http://hrlibrary.umn.edu/instree/johannesburg.html#6>

121. Consideration of reports submitted by States Parties under Article 40 of the Covenant: Concluding observations of the Human Rights Committee. CCPR/C/79/Add.116. November 1999. 24. <http://www.refworld.org/pdfid/3ae6b01014.pdf>

122. 5 UN Commission on Human Rights. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Mr. Abid Hussain, submitted in accordance with Commission resolution 1999/36. E/CN.4/2000/63. 18 January 2000. 205. <http://www.refworld.org/docid/3b00f3e10.html>

کرد. ۱۲۳

نهادهای حقوق بشری هرچند اذعان دارند نشر اطلاعات نادرست و تبلیغات به منظور گمراه کردن جمعیت در تغایر با حق عموم بر دانستن و کسب اطلاعات است، همواره تأکید دارند مقابله با این اقدامات نباید با نقض حقوق بشر همراه باشد.^{۱۲۴} ضمانت اجرایی که در سطح ملی، منطقه‌ای یا بین‌المللی برای مقابله با پروپاگاندا، پمپاژ خبری نادرست و فیک نیوز وضع شده است، برای ممنوع‌سازی نفرت‌پراکنی که منتهی به خشونت قریب‌الوقوع، تبعیض یا خصومت شود، توجیه‌پذیر است.^{۱۲۵}

ایجاد ارتباط بین تحریم علی‌رضوانی به‌عنوان خبرنگار ایرانی با ضرورت حفظ امنیت ملی یا اخلاق یا نظم عمومی در کشورهای تحریم‌کننده بسیار سخت است. نمی‌توان برنامه‌های او را در دایره تشویق به خشونت یا نفرت‌پراکنی دسته‌بندی کرد. حتی اگر در برخی از برنامه‌هایی که توسط وی ساخته شده است، حقوق اولیه مصاحبه‌شوندگان نقض شده باشد، این تحریم‌ها اقدام متناسب و ضروری برای حفظ امنیت ملی کشوری دیگر یا مقابله با نفرت‌پراکنی و خشونت قلمداد نمی‌شود.

نتیجه

تحریم به‌عنوان مجازات سنتی بین‌المللی در برخورد با ایران، ابعاد متفاوت و وسیعی یافته است، از جمله تحریم رسانه‌ای و تحریم علیه اشخاص که هر دو موضوع، بسیار چالش‌برانگیز بوده‌اند. اما تحریم اشخاصی که در رسانه ملی به‌عنوان خبرنگار سیاسی اشتغال دارند، بدعت در رویه بین‌المللی محسوب می‌شود. این اقدامات، اشخاص حقیقی را که به‌عنوان خبرنگار فعالیت می‌کنند، هدف گرفته است، در حالی که فرد خبرنگار از خبرگزاری‌ها و نهادهای خبری قابل تمایز بوده و هر یک از نظام حقوق و تکالیف متفاوتی تبعیت می‌کنند.

دور از ذهن است که در وزارت خزانه‌داری آمریکا، اتحادیه اروپا یا دولت کانادا، شبکه خبری فارسی‌زبان ۲۰:۳۰ یا بخشی از آن مانند «بدون تعارف» که توسط علی‌رضوانی ارائه می‌شود، دیده و ارزیابی شود. اهمیت یافتن این برنامه عمدتاً نتیجه تلاش‌های مخالفان سیاسی آن بوده است. نباید

123. Declaration by the United Nations Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, the Organization for Security and Co-operation in Europe Representative on Freedom of the Media, the Organization of American States (OAS) Special Rapporteur on Freedom of Expression and the African Commission on Human and People's Rights Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information, Joint Declaration on Freedom of Expression and "fake news, disinformation and propaganda", 3 March 2017. <http://www.osce.org/fom/302796>

124. Andrey Rikhter, "International law and policy on disinformation in the context of freedom of the media, Organization for Security and Co-operation in Europe Office of the Representative on Freedom of the Media, Vienna, May 2021. 5.

125. *Ibid.*

فراموش کرد فضای سیاسی ایران بسیار متنوع و چندقطبی است؛ صدای مخالفان حکومت از رسانه‌های خارج از ایران شنیده می‌شود و رسانه‌های داخلی و در رأس آن رسانه ملی نه فقط مواضع حکومت که مواضع بخشی از مردم را که طرفدار حکومت ایران هستند منعکس می‌کنند. مفاهیم مبالغه‌آمیزی مانند «بازجو خبرنگار» و «شکنجه‌گر» در تقابل گروه‌های سیاسی ساخته شده و عمدتاً کارکرد تبلیغاتی و روانی داشته و نباید زمینه‌ساز تصمیم‌هایی شود که آثار حقوقی به دنبال دارند.

تا زمان نگارش این پژوهش، بیش از ۳۰۰ قسمت از «بدون تعارف» ساخته و پخش شده است که عمدتاً مصاحبه با اشخاص تأثیرگذار اجتماعی و سیاسی را دنبال کرده است. مصاحبه با روح‌الله زم، فقط یک قسمت را پوشش داده است. ماه‌ها قبل از مصاحبه، وی دستگیر و دادرسی نیز به پایان رسیده بود. بعید به نظر می‌رسد که چنین مصاحبه‌ای در اجبار انجام شده باشد؛ یعنی اگر روح‌الله زم حاضر به مصاحبه داوطلبانه با علی رضوانی نمی‌شد، چه هزینه‌ای بیش از حکم اعدام بر او تحمیل می‌شد؟ آن گفتگو با تمام نواقص حرفه‌ای، فرصتی را برای زم فراهم کرد تا بتواند از دریچه رسانه رسمی از عملکرد خود به صورت غیرمستقیم دفاع و تصویری چه بسا مناسب‌تر از خود نزد جامعه ایرانی خلق کند. ممکن است این مصاحبه یا برخی مصاحبه‌های دیگر از اصول حرفه‌ای و اخلاق خبرنگاری خارج شده باشد؛ حتی ممکن است نفس انجام مصاحبه با متهمان سیاسی و امنیتی بسیار سؤال‌برانگیز باشد اما نمی‌تواند ماهیت فعالیت یک خبرنگار را که حدود دو دهه در حوزه خبر فعالیت دارد به کارویژه‌های «بازجوی امنیتی و شکنجه‌گر» و مصداقی از نقض فاحش و نظام‌مند حقوق بشر تبدیل کند.

روح‌الله زم به حکم قضایی بازداشت و محاکمه شد، فرصت دفاع و وکیل داشت. اولاً اینکه حقوق وی در دادرسی عادلانه نقض شده است یا حکم وی با جرم او سازگار نبوده ادعای مناقشه‌آمیزی به نظر می‌رسد، چرا که در حقوق بین‌الملل اصل بر آن است که دادرسی انجام‌شده در هر نظام ملی عادلانه است مگر اینکه خلاف آن در یک نهاد قضایی بین‌المللی و به صورت مستند و مستدل اثبات شود. ثانیاً حتی اگر چنین نقضی نسبت به روح‌الله زم رخ داده باشد، نمی‌توان خبرنگاری را که بعد از صدور حکم با او مصاحبه کرد، به مجازات رساند. حقوق بشر، میدان اقدامات متقابل و معامله به مثل نیست. نقض حقوق روح‌الله زم، توجیه‌گر نقض حقوق علی رضوانی نیست.

مصاحبه با خانواده مسیح علی‌نژاد، موضوع قسمت دیگری از برنامه رضوانی بود که به صورت غیرمستقیم در مصوبه وزارت خزانه‌داری امریکا ذیل آزار خانواده یک فعال رسانه‌ای ایرانی امریکایی طرح شد. علی‌الظاهر بخشی از اعضای خانواده این فعال سیاسی، پیش‌تر به دلایل عقیدتی با صدور بیانیه‌ای که در رسانه‌ها منتشر شد از ایشان اعلام تبری کرده بودند و همین اقدام، ایده انجام مصاحبه شد. اجبار و اکراهی در آن دیده نمی‌شود، کما اینکه دیگر اعضای خانواده، عدم حضور جلوی دوربین برنامه را «انتخاب» کردند. در مورد کاووس سیدامامی به صرف

نقل قول غیرمستقیمی از همسر وی که در رسانه‌های مخالف حکومت ایران انتشار یافت، بسنده شده است. ممکن است هر سه برنامه، سرشار از ایرادات حرفه‌ای و اخلاقی باشد، اما بازنمایی آن در قالب «نقض جدی حقوق بشر»، تقلیل جایگاهی است که برای ضمانت اجرای مفاهیم بنیادین بشری پیش‌بینی شده است.

حکومت ایران فعالان رسانه‌ای مخالف را به استناد اصل حفظ امنیت ملی تعقیب و مجازات می‌کند؛ اصلی که در اغلب متون حقوق بشری به‌عنوان استثنائی بر آزادی بیان پذیرفته شده است. اما نمی‌توان با همین استدلال، فعالان رسانه‌ای وابسته به حکومت ایران را در امریکا یا اروپا تحت تعقیب یا مجازات قرار داد. یافتن اصطکاک بین فعالیت ایشان و امنیت ملی امریکا و اروپا بسیار سخت است.

این تحریم با برجسب‌هایی به *علی رضوانی* همراه بوده است که مستندات کافی برای اثبات آن وجود نداشته و ممکن است موقعیت اجتماعی، شغلی یا شخصی او را با خطر مواجه کرده یا آسیب‌های روحی و فیزیکی به دنبال آورد. باید توجه داشت تحریم یک خبرنگار، موقعیت خطرآمیزتری برای وی در مقایسه با فعالان هسته‌ای و فرماندهان نظامی ایجاد می‌کند؛ اولاً خبرنگار چهره شناخته‌شده‌تری نسبت به یک فعال هسته‌ای دارد و ثانیاً نسبت به آن‌ها از دایره حفاظتی بسیار ضعیف‌تری برخوردار است. بنابراین در ساده‌ترین حالت ممکن است بیش از آن‌ها در محیط سکونت و کار و در مراودات معمول یومیه، قربانی آزارهای کلامی و روانی شود.

به نظر این تحریم‌ها نه در جهت مقابله با پروپاگاندای رسانه‌ای تلویزیون دولتی ایران توجیه‌پذیر است، نه بر اساس پاسخگوسازی کسانی که در نقض مورد ادعای فاحش و نظام‌مند حقوق بشر دخیل هستند. این تحریم‌ها بیشتر از آنکه بر مبانی حقوقی استوار باشد بر تسویه‌حساب‌های شخصی برخی فعالان سیاسی مخالف حکومت ایران تکیه دارد و عجیب اینجاست که امریکا و اروپا پرچمداران حقوق بشر معاصر، دولت‌هایی که پیش‌نویس اغلب متون حقوق بشری به تلاش و ابتکار آنان تدوین و توسعه یافته است، اصول بنیادین حقوق بشر را در کارزار جریان‌های سیاسی داخلی ایران قربانی می‌کنند. این اقدامات غربی‌ها نه تنها اثر مثبتی در ارتقای پایبندی به حقوق بشر بر جای نمی‌گذارد، بلکه متقابلاً توجیهی برای «دولت‌های شرقی» فراهم می‌کند که آزادی چرخه اطلاعات را محدودتر کرده و در قبال آزار و اذیت خبرنگاران، کمتر از قبل پاسخگو باشند.

- تحریم‌های اعمال‌شده، ازلی و ابدی نبوده و علاوه بر آنکه حسب شرایط ممکن است لغو شوند، سازوکارهایی نیز برای اعتراض دارند که می‌توان با بارگذاری مستندات در درگاه‌های ذی‌ربط در صدد پاسخگویی برآمد. حکومت ایران معمولاً به منظور اجتناب از مشروعیت‌بخشی به این اقدامات، از پاسخگویی حقوقی به آن‌ها امتناع می‌ورزد؛ این در

- حالی است که دسترسی به مراجع نظارتی منطقه‌ای و بین‌المللی حقوق بشری در اغلب موارد مستلزم طی آیین‌های حقوقی داخلی و عدم پاسخ‌گویی مناسب از جانب آن‌ها است.
- طرح موضوع در نهادهای توصیه‌ای بین‌المللی نظیر مجمع عمومی ملل متحد و یونسکو، تدوین پیش‌نویس یک قطعنامه در محکوم‌سازی «تحریم علیه خبرنگاران» و ارائه به این نهادها و رایزنی برای تصویب آن، یکی دیگر از راهکارهاست.
 - تفکیک موضوع تحریم خبرنگاران از تحریم دیگر اشخاص حقیقی ایرانی؛ ممکن است تحریم فرماندهان نظامی و هسته‌ای یا حتی تحریم مدیران ارشد صدا و سیما در افکار عمومی حاکم بر نهادهای حقوق بشری قابل توجیه بوده و لذا کسب نظر حداکثر برای محکومیت آن، دور از ذهن و ناممکن به نظر می‌رسد. بنابراین بهتر است دور از ادبیات سیاسی و با تفکیک بحث خبرنگاران خبر سیاسی از مقامات و مسئولان کشوری و لشکری، صرفاً با تکیه بر عملکرد و سابقه این خبرنگاران تلاش شود قبح حقوق بشری تحریم ایشان را اثبات کرد.
 - تدوین نظام حقوقی جامع در حمایت از خبرنگاران؛ خبرنگاران ایرانی در داخل کشور نیز از تضمین‌های کافی برخوردار نیستند. تدوین قانونی جامع در صیانت از خبرنگاران می‌تواند در موقعیت‌های احتمالی بین‌المللی نیز مورد استناد قرار بگیرد.
 - تدوین منشور اخلاقی و حرفه‌ای خبرنگاری؛ پیش‌شرط دسترسی به رسانه و تربیون، رعایت شئونات آن است. خبرنگارانی که مورد احترام و حمایت قانون هستند باید در تولید برنامه، خبر و ... حداقل معیارهای اخلاق حرفه‌ای را شناخته و به آن پایبند باشند. نظام حقوقی ایران نه‌تنها در حمایت از خبرنگاران فقیر است، بلکه در تدوین چارچوب عملکرد و شرح اخلاق حرفه‌ای خبرنگاران نیز نیازمند قاعده‌گذاری است.

منابع:

الف. فارسی

۱. بیران، صدیقه، هادی خانیکی و محبوبه آطاهریان، «منشور اخلاق حرفه‌ای در رسانه‌ها»، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری* ۱۰، شماره ۴ (۱۳۹۴).
۲. ضیایی، سیدياسر و علیرضا محمدی مطلق، «تحریم اشخاص حقیقی از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر تحریم برخی اتباع ایرانی»، *مجله حقوقی دادگستری* ۷۸، شماره ۸۸ (۱۳۹۳).
۳. سیفی، سیدجمال و علی حسخانی، «اقدامات متقابل در قبال تعهدات حقوق بشری»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی* ۱۹، شماره ۵۶ (۱۳۹۶).
۴. شاهپوری، تهمینه، نبی‌اله غلامی و محمدمتین پارسا، «قربانی‌شناسی قضایی بر مبنای نظریه برچسب‌زنی و راهکارهای پیشگیری از آن»، *مجله پژوهش‌های حقوقی* ۱۹، شماره ۴۲ (۱۳۹۹).
۵. بشریه، تهمورث و تهمینه شاهپوری، «رویکرد نظام تقنینی دادرسی کیفری نوین ایران مبتنی بر نظریه برچسب‌زنی»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی* ۲۲، شماره ۸۷ (۱۳۹۸).
۶. صادقی، سیدمحمد؛ ناصری، علیرضا و مرتضی قاسم‌آبادی، «بررسی تطبیقی محدودیت‌های آزادی بیان در تلویزیون از منظر اسناد بین‌الملل حقوق بشر و حقوق موضوعه ایران»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی* ۱۸، شماره ۵۲ (۱۳۹۵).
۷. اسپری، محمدسجاد و حمیدرضا شیرزاد، «نقش کنگره و وزارت خزانهداری امریکا در اعمال تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران و تأثیر آن بر صنعت هواپیمایی»، *فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی* ۱۰، شماره ۳۵ (۱۳۹۹).

ب. انگلیسی

- Books

1. Bychawska-Siniarska, Dominika. *Protecting the Right to Freedom of Expression Under the European Convention on Human Rights; A handbook for legal practitioners*. Strasbourg: Council of Europe, 2017.
2. Gunnar Bernburg, Jón. "Labeling theory." In *Handbook on Crime and Deviance*, edited by Marvin D. Krohn, Alan Lizotte & Gina Penly Hall, 187-207. New York: Springer, 2009.
3. Van Kempen, eetet Hii.. Iltt rttttt tnn - Criminal Law and Human Rights", In *Criminal Law and Human Rights, the International Library of Essays on Criminal Law*, England: Ashgate, 2014.

- Articles

1. Balguy-Gallois, Alexandre, "The protection of journalists and news media personnel in armed conflict" *International Review of the Red Cross* 86, no. 853 (2004).
2. Carter, Edward L., "Freedom of Journalism in International Human Rights Law." *Communication Law and Policy* 25, no. 2 (2020).
3. Drzzrrr , Daii el .. wwwmmtt a Are mnrtr nntt io???" *International Studies Review* 5, no. 1 (2003).
4. Frost, Dominic, "Who Is a Journalist? the Legal Definitions" *Press Freedom Policy Papers: The University of Queensland* 1 (2021).
5. Gutsche, Robert E. Jr., "Trump and the Media" *Digital Journalism* 7, no. 10 (2018).
6. Hariharan, E. & S. Tharika, "Gross Human Rights Violation – the Enforcement Challenge" *International Journal of Law Management and Humanities* 1, Issue 5 (2018).
7. Karimvy,, Tkkmi,, "aaa t mnttt s to 'a srriss violatinn ff itt rraatiaal mmmn rigtt s l???: an analysis of practice and experts iii ninn fir the uurooe ff tee 2013 Arms aaee eeaty" *Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights Briefing*, no. 6 (2014).
8. Larsont, Artmur, "The Present Status of Propaganda in International Law" *Law and Contemporary Problems* 31 (1966).
9. Liwanga, Roger-Claude, "The Meaning of Gross Violation of Human Rights: A Focus on International Tribunals' Decisions over the DRC Conflicts" *Denver Journal of International Law & Policy* 44 (2015).
10. Lopez, George A., "In Defense of Smart Sanctions: A Response to Joy Gordon" *Ethics & International Affairs* 26, Issue 1 (2012).
11. Whitton, John B., "Hostile International Propaganda and International Law." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 398, Issue 1 (2016).

- Theses

1. Fournier, Laura M.J., "The Protection of Journalists in Armed Conflict," Thesis of the Master of Laws, Faculty of Law Ghent University, Academic Year 2013-2014

- Instruments

1. American Convention on Human Rights
2. Andrey Rikhter, II tr rntt illll lwwddd ll iyy nn ii siff ormtt inn in the context of freedom of the media, Organization for Security and Co-operation in Europe Office of the Representative on Freedom of the Media, Vienna, May 2021.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union.

4. Consideration of reports submitted by States Parties under Article 40 of the Covenant: Concluding observations of the Human Rights Committee. CCPR/C/79/Add.116. November 1999.
5. Convention on the Rights of the Child.
6. Council Regulation (EU) No 235/2011 of 12 April 2011 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities, and bodies in view of the situation in Iran.
7. Council Regulation (EU) No 359/2011 of 12 April 2011 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities, and bodies in view of the situation in Iran.
8. Definition of Gross and Large-scale Violations of Human Rights as an International Crime, Comm. on Human Rights, Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Working Paper submitted by Mr. Stanislav Chemichenko in accordance with Sub-Comm. decision 1992/109, 14, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1993/10 (June 8, 1993).
9. Department Of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, federalregister.gov/d/2022-25301.
10. Eradicating impunity for serious human rights violations, Guidelines and reference texts, Directorate General of Human Rights and Rule of Law Council of Europe, Strasbourg, 2011.
11. European Convention on Human Rights.
12. Frank La Rue, *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, UNGA Human Rights Council, 20th Sess, Res A/HRC/20/17, 4 June 2012.
13. Freedom of Expression as a Human Right, Briefing Note Series on Freedom of Expression, Centre for Law and Democracy International Media Support (IMS), 2014.
14. General Comment 34 on the article 19 of ICCPR (2011).
15. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, right to a fair trial, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2022.
16. Human Rights Council Resolution (A/HRC/45/L.42/Rev.1) on the Safety of Journalists (2020).
17. Human Rights Council Resolution (A/HRC/47/L.22) on the promotion, protection, and enjoyment of human rights on the Internet (2021).
18. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/21/12) on the Safety of Journalists (2012).
19. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/27/5) on the Safety of Journalists (2014).
20. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/33/2) on the Safety of Journalists (2016).
21. Human Rights Council Resolution (A/HRC/RES/39/6) on the Safety of Journalists (2018).
22. ILC Draft Articles on Responsibility of States for International

- Wrongful Acts, (2001).
23. Inter-American Court of Human Rights Advisory Opinion Oc-5/85 Of November 13, 1985.
 24. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.
 25. International Convention on The Safety and Independence of Journalists and Other Media Professionals.
 26. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR).
 27. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR).
 28. Jansen Calamita, Sanctions, Countermeasures and Human Rights, Event Report, British Institute of International and Comparative Law (BIICL), 2014.
 29. Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information. Adopted on 1 October 1995. Principle 6. <http://hrlibrary.umn.edu/instree/johannesburg.html#6>
 30. Official Journal of the European Union L 318 I, Volume 65, 12 December 2022.
 31. PDC Decision on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2020).
 32. Special Economic Measures (Iran) Regulations, SOR/2010-165, Registration 2010-07-22.
 33. Specially Designated Nationals and Blocked Persons List (SDN)
 34. Tamsin, Mitchell, a safety of journalists in EU countries: state and non-state actors in-depth analysis requested by the DROI Subcommittee (2022).
 35. The code of conduct, the main principles of UK and Irish journalism, 1936.
 36. The Effect of Reservations on Entry into Force of the American Convention on Human Rights, 1982.
 37. The Hague Commitment to increase the Safety of Journalists, On 9 December 2020.
 38. Toby Dershowitz & Talia Katz, Torture TV The Case for Sanctions on the Islamic Republic of Iran's State-Run Media, FDD Press, Foundation for Defense of Democracies Washington, DC, February 2020.
 39. UN - The Universal Declaration of Human Rights (1948).
 40. UN Commission on Human Rights - Human Rights Resolution 2005/81: Impunity (2005).
 41. UN Commission on Human Rights. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Mr. Abid Hussain, submitted in accordance with Commission resolution 1999/36. E/CN.4/2000/63. 18 January 2000. §205. <http://www.refworld.org/docid/3b00f3e10.html>.

42. UN General Assembly Resolution (A/C.3/72/L.35/Rev.1) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2017).
43. UN General Assembly Resolution (A/RES/68/163) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2013).
44. UN General Assembly Resolution (A/RES/69/185) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2014).
45. UN General Assembly Resolution (A/RES/70/162) on Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2015).
46. UN General Assembly Resolution (A/RES/74/157) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2019).
47. UN General Assembly Resolution (A/RES/75/101) "Information in the Service of Humanity" (2020).
48. *UN rights experts raise alarm over Russia's 'choking' media clampdown at home*, UN News (Mar. 11, 2022), <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113762>
49. UN Security Council - Resolution S/RES/1738 (2006)
50. UN Security Council Resolution S/RES/2222 (2015)
51. UNESCO 2011th Executive Board Decision (211 EX/5.I.G) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2021)
52. UNESCO 206th Executive Board Decision (206 EX/SR.7) on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity (2019)
53. UNESCO Resolution 29 on the Condemnation of Violence against Journalists adopted during the 29th General Conference (1997)
54. UNESCO Resolution 39 on Strengthening UNESCO leadership in the implementation of the UN Plan of Action adopted during the 39th General Conference (2017)
55. UNESCO Resolution 52 on Major Programme V - Communication and Information (2019)
56. UNESCO Resolution 53 adopted during the 36th General Conference (2011)
57. UNSSCO's Riga Declaration on the Safety of Journalists in the Digital Age (2015), 48-UN Special Rapporteurs for Freedom of Expression Joint Declaration on Challenges to Freedom of Expression in the Next Decade (2019).
58. Justice for Victims of Corrupt Foreign Officials Act (Sergei Magnitsky Law), S.C. 2017, c. 21, Assented to 2017-10-18.

- Websites

1. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/journalist>
2. https://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/1343254
3. Reporters Without Borders, *71 Journalists were Killed in 2013*, (2013) <http://en.rsf.org/71-journalists-were-killed-in-2013-18-12-2013,45634.html>
Assessed on 1 January 2023.